

HANDELINGEN

VAN DE

SYNODE

DER

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK

IN

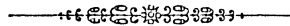
NEDERLAND

GEHOUDEN VAN 19 TOT 30 AUGUSTUS 1879

TE

IV

D O R D R E C H T .

DELFTZIJL,
J A N H A A N .
1879.

L. S.

Slechts een kort woord ga de „Handelingen” der Dordsche Synode van 1879 vooraf.

Aan een „Inleiding” hebben zij geen behoefte. Dat ze voor zich zelven spreken.

Kleurloos zal niemand ze noemen. De geest der Dordsche vaders van 1618—19 zal er niet te vergeefs in worden gezocht.

Wij belijden geesteskinderen van die Vaders te zijn en hunne nalatenschap aanvaarden wij als ons geestelijk eigendom. Niet om daarbij te rusten en roesten, maar om er meê te woekeren en haar vermeerderd aan onze kinderen over te leveren.

Daartoe hebben wij ook ditmaal te Dordt gebeden en gewerkt; met die wolk van getuigen rondom ons; ziende op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs, Christus Jezus, onzen Heere.

Met dankzegging dachten we, binnen de muren van datzelfde Dordt vergaderd, aan den arbeid dier Vaders, aan hun moedigen strijd voor de Souvereine genade, in welke ook wij staan en roemen in de hoop der heerlijkheid Gods.

Het was ons een genot tot dien arbeid in te gaan; het was ons een voorrecht dien strijd voort te zetten; het was ons een eer op dat fundament voort te bouwen naar Gods onfeilbaar Woord, ook door hen boven alles verheven.

Onder geheel andere omstandigheden kwamen we samen; geen strijd over de waarheid Gods beroert onze Kerk; geen afgevaardigden der H. M. Staten woonden onze Vergadering bij; geen stoet van buitenlandsche gezanten was in ons midden ofschoon ze niet ten eenenmale ontbraken, zoomin uit Schotland als uit America en Duitschland. Toch, wij twijfelen er geen oogenblik aan, zouden de Dordsche vaders zich in ons midden thuis hebben gevoeld en in ons hunne wettige zonen hebben herkend.

Ons samenzijn te Dordt herinnerde ons op krachtige wijze dat we een verleden hebben, een verleden, waarvoor we ons niet behoeven te schamen.

Daarom hebben we ook een toekomst, zoo we slechts naar den Woorde Gods getrouw aan dat verleden worden bevonden.

Gelijk deze „Handelingen” daarvan een getuigenis zijn, mogen zij, onder den zegen des Heeren, tot bevordering er van strekken!

September 1879.

D. K. WIELENGA, *Præses*.
L. LINDEBOOM, *Scriba*.

Eerste Zitting.

Dingsdag 19 Augustus; voorm. 9-1 uur.

ART. 1.

De Vergadering wordt geopend door den President der vorige Synode, Ds. H. BEUKER, die de broederen verzoekt te zingen vs. 1 en 2 van Ps. 126.

Wanneer de Heer uit 's vijands magt,
't Gevangen Zion wederbragt,
En dat verlost uit nood en pijn,
Scheen 't ons een blijde droom te zijn.
Wij lachten, juichten; onze tongen
Verhieven 's Heeren naam, en zongen.
Toen hieven zelfs de heidnen aan:
»De Heer heeft hun wat groots gedaan!»

God heeft bij ons wat groots verrigt;
Hij zelf heeft onzen druk verligt;
Hij heeft door woordren ons bevrijd:
Dies juichen wij en zijn verblijd.
Breng, Heer! al uw gevangnen weder;
Zie verder op uw erfvolk neder;
Verkwik het als de watervloed,
Die 't zuiderland herleven doet!

Daarna leest hij een gedeelte voor uit het Woord van God en wel Haggai 2: 2-10. Naar aanleiding hiervan houdt hij een hartelijke toespraak, tot bemoediging en opwekking om, in 's Heeren kracht, met teederheid en ijver, blijmoedig het gewichtvol werk aan te vangen, hetwelk de Heere ons te doen geeft in deze grijze stad, die zoo goeden naam heeft gekregen in de Kerke Gods, door de Synode van 1618/19. ZEW. zeide in hoofdzaak het volgende:

Zeer geliefde Broeders!

Deze woorden van den profeet Haggai gelden zoowel ons als het uit Babel wedergekeerd Israël zijner dagen; want, goed bezien, hebben wij;
het zelfde werk te verrichten;
met den zelfden tegenstand te worstelen;
op de zelfde beloften te rekenen.

Waar 't gevangen volk uit Babel weer terug was gekeerd, daar vond het alles verwoest: de huizen waren geplunderd, de dorpen vernield, de steden verbrand, ja zelfs Gods Heiligdom was in een puinhoop verkeerd. — Het allereerste, wat gedaan moest worden en ook gedaan werd, was: den dienst van Jehova herstellen, desnoods zonder heiligdom. (Men leze Ezra 3: 1-6). *Het brandofferaltair werd opgericht* in de eerste maand, en het door God verordende morgen- en avondoffer

begon, tijdens de ure des gebeds, weer te rooken, om straks door het offer der nieuwe maan en door die van het loofhuttenfeest te worden gevolgd. De groote verzoeningsgedachte werd zodoende bij vernieuwing weer levendig, en de openlijke Godsvereering werd weer uitgeoefend, overeenkomstig hetgeen de Heere had geboden. Maar zegt mij, mijne Broeders, deden onze »Hagepreëkers» anders, nadat zij voor ruim drie eeuwen uit het Roomsche Babel waren uitgeleid? Zonder tempels of heiligdommen verkondigden zij immers het Evangelie der verzoening in de open lucht, voor de toegevloede scharen, en dienden God naar Zijn Woord en naar de behoefte van hun hart.

In de tweede maand werden door Israël echter *de fondamenten van het huis des Heeren weer gelegd*. Zoo spoedig men het hebben kon, zocht men door het daarstellen van den Tempel — middelpunt der gansche Godsvereering en schaduw van de Gemeente zelve des Nieuwen Verbonds — aan de dienst van Jehova behoorlijken vorm en vaste regeling te geven, naar de lijnen door den Heere aan Mozes geboden. — Maar ik bid U, wat deden onze Vaders anders toen ze te Wezel, te Embden en vooral hier te Dordrecht hunne Synoden hielden, waarin de grondslagen der Gereformeerde Kerken in deze landen gelegd zijn geworden?

Bij Israël werd echter *de bouw gestaakt*. — De Samaritanen, een volk, wiens godsdienst uit half Joodsche en half Heidensche elementen bestond, wilden meedoen om het huis des Heeren te bouwen. Zij wilden tot het volk Gods gerekend worden, niet, zooals het behoorde, door als »proselieten der gerechtigheid» zich geloovig aan Jehova en Zijn Verbond over te geven, om alzoo, met verzaking van alle Heidensche gruwelen en van Heidensch ongeloof, in het Bondsvolk te worden ingelijfd; maar integendeel, zij redeneerden even als men in onze eeuw nog redeneert: »Laat ons jegens elkander verdraagzaam zijn en de verschilpunten niet aanroeren, maar laat ons vereenigd in een godsdienst boven geloofsverdeeldheid ons tegen den gemeenschappelijken vijand, Rome, opmaken, om alzoo den tempel van verlichting, beschaving en vooruitgang te bouwen op de hechte grondslagen van »vrijheid, gelijkheid en broederschap!» Dit Samaritaansche voorstel kon natuurlijk niet worden aangenomen. — Hierop volgden klachten ten Hove: of de Koning wel wist (want een artikel uit den Code Penal van Napoleon had men toen nog niet) dat deze stad ten allen tijde een nest van oproer was geweest en of hij nu geheel zijn rijk daardoor in gevaar wilde brengen en met open oogen »het verderf tot schade der koningen wilde laten aanwassen.» Deze maatregel trof doel. Het duurde niet lang of de bouw werd van 's koningswege verboden en door de gediensstige Samaritanen belemmerd. Tot overmaat van ramp waren er ook enkele oude aanzienlijken onder de kinderen der gevangenis, die den eersten tempel gekend hadden, en die, nu ze de fondamenten van den tweeden tempel zagen, stonden te hoofdschudden en te weenen. Ach! die oude welmeenende behoudsmannen, zij staarden op de uiterlijke praal en rijkdom van den ouden tempel, zonder te vermoeden, dat de dienst in geest en waarheid veel meer is dan alle tempelpracht, en dat de schil moet opdroogen en wegkrimpen, naarmate de vrucht, die er in verborgen is, rijper wordt.

Doch was het hier te lande anders? Had men hier niet *met denzelfden tegenstand te worstelen*? Hoorden we het gisteravond niet, dat men ten jare 1618 en 19 hier te Dordrecht nog bepaalde, dat voortaan telkens om de drie jaren weer een nationale Synode zou worden gehouden, om het werk van de grondvesting en den verderen bouw der Kerk voort te zetten, en dat — dank zij de staatsbemoeiing — het werk gestaakt werd, en de Synode 217 — zegge twee honderd en zeventien jaren — op zich had laten wachten, toen ze in de eerste Synode onzer Christ. Geref. Kerk in 1836 te Amsterdam weer bijeenkwam? — Klachten ten Hove bleven ook voor ons niet uit. De oudsten onder ons heugt de vervolging niet alleen nog, maar gij, grijze vaders in ons midden, hebt mede de hitte van den strijd gedragen en om de zake Gods handen en gevangenis geproefd. En al worden we nu niet meer met het stalen zwaard vervolgd, nog is de verdrukking en tegenwerking niet ten einde. — Daarbij, ook thans zijn er nog »oude priesters en levieten en hoofden der vaders» (Ezra 3: 12) die hoofdschuddend oordeelen, dat er van zulk een vrij kerkje, waar men op den steun der Overheid zoo min als op dien der massa's kan rekenen, toch niets komen kan; terwijl nog anderen veel liever zelve in

gewelfde huizen gaan wonen dan uit eigen beurs het huis des Heeren te bouwen. Maar te midden van al dien rechtstreekschen en zijdelingschen tegenstand, mijne Broeders, komt Haggai, de gezant des Heeren, ook ons aanmoedigen om met den herbouw van 's Heeren Tempel bestendig voort te gaan, zeggende: *»Doch nu wees sterk, gij Zerubbabel! spreekt de Heere; en wees sterk gij Jozua, zoon van Jozadak, hogepriester! en wees sterk, al gij volk des lands! spreekt de Heere, en werkt!«*

Laat ons naar deze stemme hooren en haar, ten aanhoore van de circa 370 Gemeenten onzer Kerk en van al hare leeraren, opzieners en hoogleeraren herhalen: *»Weest sterk en werkt«* het werk des Heeren, als die weet dat uw arbeid niet ijdel zal zijn in den Heere! Laat ons voortwerken — voortwerken, op het echt Bijbelsch-Calvinistisch fundament, door onze Vaders gelegd; — voortwerken, nu door Gods bestuur de tijden en toestanden, vooral betrekkelijk de verhouding tusschen Staat en Kerk, geheel veranderd zijn, om het huis Gods te bouwen met middelen uit eigen beurs; — voortwerken, uitsluitend naar de groote lijnen, door den Heere in Zijn eigen Woord en in het voorbeeld Zijner Apostelen ons gegeven, opdat (wat ook de Vaders van Dordt zoo zeer wenschten) de koninklijke macht van Christus in Zijne Gemeente geëerbiedigd, en de zelfstandigheid en vrijheid dier Gemeente onder haren eenigen Koning gewaarborgd blijven.

Gelukkig, mijne Broeders! wij hebben in dien arbeid *dezelfde beloften*, die de Heere aan het weergekeerd Juda en Benjamin heeft gedaan. *»Ik ben met u, spreekt de Heere der heirscharen, met het woord in hetwelk ik met ulieden een verbond gemaakt heb, als gij uit Egypte uittrokt, en mijnen Geest, staande in het midden van u, vreest niet!«* — Wat God beloofde toen Hij Zijn volk uit Egypte voerde, lezen wij bij Exod. 19: 5, 6. *»Indien gij naarstig mijne stem zult gehoorzaam zijn en mijn verbond houden, zoo zult ge mijn eigendom zijn uit alle volken der aarde, want de gansche aarde is mijne. Gij zult mij een priesterlijk koninkrijk, een heilig volk zijn.«* Hoe God met hen was; wat Zijn Verbondsbelofte beteekende, en wat Zijn Geest in hun midden vermocht, die een geest der waarheid, des geloofs, des gebeds, der blijmoedigheid en der kracht is — dat toont ons het water van de Schelfzee, het manna van den hemel, de *»steenrots die volgde,«* de sidderende Sinaï, de vluchtende Amalek, de oevers van de Jordaan, de muren van Jericho en de velden van het beloofde land; een erfdeel, vloeiende van melk en honig, waaruit de volken werden verdreven en de koninkrijken werden uitgeroeid, alsof ze door een groote aardbeving waarvan de trillende en rookende Sinaï, ten dage der wetgeving, slechts een flauw voorspel was; werden omgekeerd.

En deze groote omkeering, wat was ze anders, dan op hare beurt een profetie van een nog grootere volkenbeweging ten behoeve van den voortgang van het Godsrijk ten dage des N. Verbonds? Hoort wat onze Profeet, vs. 7 en v.v. zegt: *»Want alzo zegt de Heere der heirscharen: »Nog eens een weinig tijds zal het zijn, en ik zal de hemelen en de aarde en de zee en het drooge doen beven. Ja ik zal al de Heidenen doen beven en zij zullen komen tot den wensch aller Heidenen, en ik zal dit huis met heerlijkheid vervullen, zegt de Heere der heirscharen.«* *»Mijn is het zilver en mijn is het goud, spreekt de Heere der heirscharen. De heerlijkheid van dit laatste huis zal grooter worden dan het eerste, zegt de Heere der heirscharen, en in deze plaats zal ik vrede geven,«* spreekt de Heer der heirscharen.

Deze woorden zijn reeds begonnen in vervulling te gaan. Of waren niet in de voorloopige stuiptrekkingen der aangekondigde aardbeving de machtige rijken van Perzië en van Alexander den Grooten van Massedonië te gronde gegaan, toen de wensch aller Heidenen, de mensch geworden Zoon van God, als een kindeke den tweeden tempel werd binnengedragen, die zeggen kon: *»Meer dan de Tempel is hier?«* De belofte ging voort te baren, en straks stortte Stad en Tempel in puin om in het N. T. Sion, in den geestelijken tempel, hun heerlijkste ontplooiing en voleindiging te vinden. En zoo zeker als God later het machtig werelddwingende Rome en de rijken der groote Germaansche volken heeft doen beven en vele natiën heeft doen komen tot den wensch aller Heidenen, zoo zeker zal God ook nu verder voortgaan het woord van Zijnen knecht te vervullen, totdat de volheid der Heidenen zal zijn ingegaan en Israël zal zijn zalig geworden.

De arbeid aan den Tempel des Heeren, Mijne Broeders, is dus geen hopelooze arbeid. Al zijn de tijden ook veelszins donker en al spreken de geweldhebbers der aarde ook: »Laat ons Zijne banden verbreken en Zijne touwen van ons werpen,» geen nood; Die met ons is is meer dan die tegen ons zijn.

Ik hoorde eens uit den mond van een thans nog levenden grijzen dienaar des Heeren (Ds. J. B. SONDAC te Bentheim) in de Oud-geref. kerk in 't Graafschap Bentheim; wier afgevaardigden ik tot mijn blijdschap in ons midden zie; een man, die niet minder dan 32 malen om der waarheid wil gevangen zat, dat zijn rechter hem destijds had geraden, het werk toch maar op te geven, zeggende: Gij ziet, het baat u toch niet, goede man, gij valt toch altijd op nieuw in mijne handen; gij kunt toch niet met het hoofd door den muur, d.w.z. gij kunt het toch nooit winnen. »Winnen?» zoo gaf de gedaagde in gebroken Duitsch ten antwoord: »Winnen? Herr Amtmann, ja das sollen wir es, so wahrhaft ein Gott im Himmel ist!» — En waarlijk, door Gods genade heeft hij het gewonnen; zoodat hij en de zijnen niet alleen spoedig vrijheid van godsdienst verkregen, maar ook dat God allerwege menschen bekeerde en er spoedig een tal van grootere en kleinere vrije Gemeenten op den bodem der H. S. rondom hem ontstond, waaronder hij nog arbeid tot op dezen huidigen dag.

Zoo heeft de Heere ook in ons land gedaan. Door zwakke krachten en ondanks onze dwaasheden en onderlinge twisten vaak, heeft de Heere aanvankelijk een groot werk tot stand gebracht. Onze Vaders voor ruim 40 jaren begrepen het aanvankelijk zelve nog niet ten volle dat God hen riep om, wat men in Dordt weleer nog niet gekend had, in het vrijheidminnend Nederland een Vrije Gereformeerde kerk te stichten, die onafhankelijk zou zijn ook van den Staat. De Heere gaf ons meer dan we hadden durven verwachten. Zijne genade is ons genoeg en Zijne kracht werd in zwakheid volbracht. Zij die genade en kracht ook het deel van deze Vergadering in al den arbeid, die haar wacht. En waar de Heere ons toeroept: »Zijt sterk en werkt!» daar zij het woord van gisteravond ons antwoord: »De Heere is onze Rechter; de Heere is onze Wetgever; de Heere is onze Koning; Hij zal ons behouden!»

Met het opdragen van deze Vergadering en haren arbeid aan den HEERE, werd deze toespraak besloten.

ART. 2.

De lastbrieven worden gelezen en goedgekeurd. Van de *primi* afgevaardigden zijn verhinderd de volgende broeders, wier *secundi* tegenwoordig zijn:

uit *Drenthe* K. ENSINGH, sec. G. LOOBERTS; uit *Overijssel* B. WITZAND, sec. F. C. VAN DER VORM; uit *Utrecht* P. VAN DER LINDE en P. VAN DEN BIJL, sec. Z. VAN HALTEREN en J. JOBSE; uit *Zuid-Holland* E. F. SMIT, sec. H. RENTING.

Volgens de lastbrieven bestaat dus de Synode uit de volgende leden:

Uit de Prov. *Groningen*, de Leeraars: J. HESSELS.
J. NEDERHOED.
„ Ouderlingen: L. BIRZA.
M. DEKKER.

Uit de Prov. <i>Friesland</i> ,	de Leeraars : W. DIEMER. A. VAN DER SLUIJS.
	„ Ouderl. : L. HOEKERS. J. DE BOER.
„ „ „ <i>Drenthe</i> ,	„ Leeraars : J. H. SCHOEMAKERS. H. VAN HOOGEN.
	„ Ouderl. : L. MULDER. G. LOOBERTS.
„ „ „ <i>Overijssel</i> ,	„ Leeraars : J. BAVINCK. W. H. GISPEN.
	„ Ouderl. : H. J. KLINKERT. F. C. VAN DER VORM.
„ „ „ <i>Gelderland</i> ,	„ Leeraars : J. F. BULENS. B. DE JONG.
	„ Ouderl. : J. M. DICKER. G. BRINK.
„ „ „ <i>Utrecht</i> ,	„ Leeraars : M. VAN MINNEN. J. J. DE VISSER.
	„ Ouderl. : Z. VAN HALTEREN. J. JOBSE.
„ „ „ <i>Noord-Holland</i> ,	„ Leeraars : H. BEUKER. L. LINDEBOOM.
	„ Ouderl. : B. H. BLANKENBERG. J. L. VAN APeldoorn.
„ „ „ <i>Zuid-Holland</i> ,	„ Leeraars : A. S. ENTINGH. H. RENTING.
	„ Ouderl. : J. H. LANDWEHR. H. VAN WAARDHUIZEN.
„ „ „ <i>Noord-Brabant</i> ,	„ Leeraars : D. K. WIELENGA. J. W. A. NOTTEN.
	„ Ouderl. : G. VAN DER BEEK. A. DEN DEKKER.
„ „ „ <i>Zeeland</i> ,	„ Leeraars : C. STEKETEE. A. LITTOOY.
	„ Ouderl. : B. M. DEN BOER. N. VETTEN.

Br. B. M. DEN BOER is nog niet tegenwoordig.

Als „præadviseerende leden” zijn ter Synode de Docenten der Theologische School : DD. S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP, H. DE COCK, A. STEKETEE, M. NOORDTZIJ en de Zendingsdirektor Ds. J. H. DONNER.

Vele predikanten en kerkeraadsliden, en zoowel zusters als broeders wonen deze eerste en volgende zittingen bij.

ART. 3.

De Vergadering gaat over tot benoeming van een Moderamen. Tot *President* wordt (na herstemming tusschen DD. WIELENGA en GISPEN) gekozen, Ds. WIELENGA; tot *Vice-President* Ds. GISPEN. Tot *Scriba* Ds. LINDEBOOM, en tot *Adjunct-Scriba* Ds. A. v. D. SLUYS, die na den Scriba de meeste stemmen verkregen heeft.

ART. 4.

De aftredende President wenscht den benoemden broeders 's Heeren zegen toe in hun gewichtvol werk, en verzoekt hen de voor hen bestemde plaatsen in te nemen. De broeders voldoen hieraan zonder tegenspreken.

ART. 5.

Ds. WIELENGA aanvaardt het praesidium, met de betuiging dat het zijn lust is den Heere te dienen waar Hij hem roept, en spreekt den wensch uit dat wij elkander mogen dienen, tot eere van onzen Heiland, die ons wil dienen, en tot heil Zijner Kerk. Hij noodigt de Vergadering uit om de hulp des Heeren af te smeeken.

ART. 6.

De President noodigt de leden der Synode uit om, door op te staan, instemming te verklaren met de Belijdenisschriften der Kerk, als op 's Heeren Woord gegrond. De Vergadering rijst dadelijk op als een eenig man.

ART. 7.

De tijd der zittingen wordt aldus bepaald:
's Voormiddags 9 tot 1 uur; 's nam. 4—8 uur.

ART. 8.

Nu worden de brieven van Buitenlandsche Zusterkerken gelezen.

1°. Van de *Oud-Geref. Kerk* in *Pruisen*, die de Leeraren SCHOEMAKER en MOET naar deze Synode heeft afgevaardigd.

2°. Van de *Société Evangélique Belge*, (Belgische Zendingskerk), die DD. EGGENSTEIN en HAKSTEEN gezonden heeft.

3°. Van de *Reform. Church* (Geref. Kerk) in N. Amerika, die Rev. A. ZWEMER en JULIUS W. GEIJER afvaardigde. Van Rev. GEIJER is eene schrijven ingekomen, inhoudende dat ZEW., zich thans in Duitschland bevindende, door ongesteldheid verhinderd is de Vergadering bij te wonen, en haar 's Heeren zegen toewenscht. (1)

(1) In »de Bazuin» van 3 Sept. 1879 deelt de Bibliothecaris der Theol. School

Rev. ZWEMER deelt mede ook in 't bijzonder door de *Classis Holland* tot afgevaardigde naar deze Synode te zijn benoemd.

Behalve dien broeder zijn ook de broeders SCHOEMAKER, MOET, EGGENSTEIN en HAKSTEEN reeds tegenwoordig en hebben in 't midden der Vergadering plaats genomen. De President heet hen van harte welkom.

4°. Van de *W. H. Geref. Kerk in N. Amerika*, die geen afgevaardigde zond, maar der Synode haar hartelijke groete en heilbede biedt, en haar gehechtheid aan de C. G. Kerk uitspreekt, met de betuiging dat zij elk bewijs van sympathie onzerzijds op hoogen prijs stelt.

5°. Van de *United Presbyterian Church* (Vereenigde Presbyteriaansche Kerk) in *Schotland*, die kennis geeft dat de broeders Rev. Dr. ANDREW THOMSON en Rev. Dr. JAMES TAYLOR als afgevaardigden zullen komen.

6°. Van het *Committee on Foreign Missions* (Comm. voor Buitenl. Zending) vanwege den GENERAL PRESBYTERIAN COUNCIL (Algemeene Bond van Presbyteriaansche Kerken) te *Edinburg*, dat zijne medeleden Rev. Dr. MURRAIJ MITCHELL en Rev. WILLIAM GILLIES tot deze Synode afvaardigde, vooral in het belang der Heiden-Zending.

7°. Van de Synode der *Gereformeerde Kerk in Z.-Afrika*, die kennis geeft dat zij de uitnoodiging om zich op deze Synode te doen vertegenwoordigen op hoogen prijs stelt, doch dezen keer geen gelegenheid had om een afgevaardigde te zenden, „daar in elk geval de tijd nu te kort is.“ Onder herinnering dat de stichting der Geref. Kerk de vrucht is van de zending door de C. G. Kerk in Nederland van Ds. D. POSTMA, een harer Leeraren, verklaart de Synode er zeer naar te verlangen dat de C. G. Kerk haar eens met een deputatie verblijde. Benevens hartelijke zegenbeden bevat dit schrijven o. a. de mededeeling dat hare Theologische School nu geheel is georganiseerd, met Ds. POSTMA als PROFESSOR THEOL. en als PROF. LITTER. den proponent P. POSTMA, B. A.

Doc. NOORDTJIJ deelt mede 3 ex. te hebben ontvangen van de *Handelingen dier Synode*, welke in gemeld schrijven waren toegezegd.

ART. 9.

Als *Commissie van Rapport en Advies over de ingekomen stuk-*

mede, door bezorging van Prof. van Oosterzee, van Rev. G. het boek ontvangen te hebben, waarvan in dezen brief sprake is, als geschenk aan de C. G. Kerk; 't is getiteld: »A Manual of the Reformed Church in America bij Eduard TANJORE CORWIN, DD. Third edition, New-York 1879.«

ken worden door den Pres. benoemd: de br. BAVINCK, DIEMER, HESSELS, LOOBERTS en VAN DER VORM.

ART. 10.

De Pres. noodigt de *Synodale Commissie* uit haar verslag te doen hooren, die, bij monde van haren Secretaris, ds. HESSELS, daaraan voldoet. — Zie achter, Bijlage I.

Van de gelegenheid tot het vragen van inlichting wordt ijverig gebruik gemaakt. Vooral over de volgende zaken wordt meer licht begeerd.

A. Het *Reglement op het beheer der kerkelijke goederen*. Hierop zal de Synode terugkomen, nadat de *Comm. ad hoc* zal zijn vergaderd geweest.

B. Het ter *audiëntie* gaan in zake de *Schutterskwestie*. Waarom daarmede zoolang gewacht, terwijl het een zoo dringend belang gold? De S. C. geeft als reden op: gebrek aan veel beschikbaren tijd en een en ander meer, dat haar nu en dan verhinderde zich eerder van die opdracht te kwijten.

C. De *zaak van den heer J. G. SMIT c. s.* Op een en ander, dat in het verslag een weinig onduidelijk is, wordt de aandacht gevestigd; de S. C. zal dat wijzigen. Waarom zij nog geen gevolg gaf aan het verzoek van de Classis Amsterdam om de Regeering kennis te geven dat de *Chr. Geref. Gemeente Weteringstraat* als zoodanig is opgeheven; wat ten deze gedaan moet worden en voor de toekomst in dergelijke gevallen roeping in te achten; hoe wij nu den heer SMIT c. s. hebben te beschouwen? — al deze vragen worden gedaan en besproken. Nadere behandeling later.

D. *Visitatie-Reglement*. In onderscheidene Classes was het *Concept* te laat ontvangen om nog behandeld te kunnen worden. Hierbij wordt gewezen op punt G. b. van de *Agenda*, waarin *Friesland* en *Zeeland* vraagt: uitstel van arrestatie van een nieuw *Visit.-Reglement* tot de volgende Synode. Dit voorstel wordt ook door afgevaardigden van andere Provinciën gesteund. Allen betreuren dat het *Concept* niet overal in behandeling heeft kunnen komen, doch niet allen oordeelen dat daarom de vaststelling van een nieuw *Visitatie-Reglement*, die reeds jaren lang hangende en zoo dringend noodig is, weder een paar jaar uitgesteld mag worden. Na een korte maar opgewekte discussie komt het voorstel: *niet-arresteeren*, maar wèl *in behandeling nemen*, opdat een, door deze Synode voorloopig aangenomen, *Concept* aan de Kerkeraden, Classes en Prov. Synode gezonden kunnen worden. Met groote meerderheid wordt besloten:

de behandeling geheel uit te stellen tot de volgende Synode.

ART. 11.

Deze eerste zitting wordt gesloten met dankzegging, waarin
Doc. VAN VELZEN voorgaat. Gezongen Ps. 1 : 1

Welzalig hij, die in der boozen raad
Niet wandelt noch op 't pad der zondaars staat.

Tweede Zitting.

Dingsdag—Namiddag.

ART. 12.

De zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 68 : 9

Gods wagens boven 't luchtig zwerk

en gebed, waarin Doc. BRUMMELKAMP voorgaat.

ART. 13.

Een der broeders wenscht nog een vraag te richten aan de Syn. Commissie, en wel deze: waarom niet de *Free Church (Vrije Kerk)* van Schotland is uitgenoodigd? Die Kerk erkent op 't vaste land geen vrije Kerken — wordt geantwoord. Dat is onjuist — beweert een ander; onze afgevaardigden naar Schotland in 1876 zijn, ook vanwege de Synode dier Kerk uitgenoodigd haar te bezoeken en de, met die uitnoodiging belaste, broeder sprak het onbewimpeld uit dat „de Vrije Kerk” wel terdege onze Kerk wil erkennen en gemeenschap oefenen. Ds. BEUKER deelt al vast mede een bewijs van belangstelling van die Kerk in de onze, bepaaldelijk in onzen zendingsarbeid onder Israël, te hebben ontvangen. Later zal hierover nader gesproken worden.

ART. 14.

Aangaande de *Schutterij-Sabbat-kwestie*, sinds eenigen tijd op nieuw door een sterk sprekend geval, nu te *Edam*, op nieuw in 't licht gesteld, wordt na eenige bespreking goedgevonden: dat de *Syn. Comm.*; wjl het Ministerie, bij welks voorzitter zij mondeling en schriftelijk die zaak heeft ter sprake gebracht, aftreedt, ten spoedigste bij den nieuwen Minister van Binnen. Zaken op audiëntie zal gaan, en zich van de opdracht, in art. 139 der vorige Synode te kwijten, en dan ook — wat nu niet geschied is — over onze *militairen* te spreken. Mocht het bezwaar niet worden weggenomen, dan zal de S. C. zich, binnen 3 maanden na 't

beklag bij de Regeering, wenden tot de Tweede Kamer. De S. C. neemt dit bereidwillig op zich.

ART. 15.

Terugkomende op de mededeeling in 't verslag der S. C.: dat zij *officieele mededeeling ontving van het droevig overlijden van H. K. H. PRINS HENDRIK en den PRINS VAN ORANJE*, doch die niet beantwoordde, omdat zij daartoe geen opdracht had en zij hare bevoegdheid niet wilde overschrijden — besluit de Verg.: dat *de Syn. Comm.* in alle dergelijke gevallen, die geen beginselen of zaken der Kerk maar een vorm van burgerlijke wellevendheid en christelijke deelneming betreffen, behoort te doen wat reeds de bescheidenheid aan burgers onderling ten plicht stelt.

ART. 16.

Naar aanleiding der vraag: heeft de S. C., volgens art. 8 al. b. van haar Reglement, jaarlijks verslag gedaan aan een Provinciale Synode? welke *onkenmend* wordt beantwoord, wordt voorgesteld en besloten:

Aangezien het gebleken is dat die bepaling in de laatste jaren niet is nageleefd, spreekt de Synode uit:

dat dit voortaan wel zal moeten geschieden.

ART. 17.

Doc. NOORDZIJ, deels als lid der S. C., mede dat de kleine schuld, die nog op het monument onzer Kerk, de *Geuzenkerk* te *Brielle*, rustte, wel verminderd maar nog niet verdwenen is.

Na eenige bespreking wordt besloten:

die *f* 45 thans af te doen en ze bij de kosten dezer Synode te rekenen.

ART. 18.

De vraag: of de *Gemeente* te *Brielle* recht heeft om, zonder toestemming te hebben gevraagd en verkregen, verandering in het monument aan te brengen, b. v. het maken van plaats voor een orgel? leidt tot dit besluit:

Geen veranderingen mogen in de Geuzenkerk worden aangebracht zonder toestemming van de Syn. Commissie.

ART. 19.

De Pres. stelt nu aan de orde punt A. van de *Agenda*:

De Synode geve een nadere verklaring van art. 2 der Synodale Bepalingen, betreffende de zichtbare, lichamelijke, wederkomst van Christus om 1000 jaren op aarde te geeren. (*Noord-Brabant*).

Uit de toelichting blijkt dat in *N.-Brabant* een Leeraar onzer Kerk is, die zich bezwaard gevoelt door bedoeld artikel, waarin de Synode uitspreekt: „dat onze Formulieren van Eenigheid zich duidelijk verklaren over de leer van de persoonlijke wederkomst van JEZUS; en dat het gevoelen van de leer der wederkomst des Zaligmakers om 1000 jaren zichtbaar en lichamelijk op aarde te regeeren, geene leer der Gereformeerde Kerk is, maar daartegen zoowel als tegen Gods Woord strijdt; waarom het niemand toegelaten wordt dat gevoelen te leeren of te verbreiden.” (Synode 1863 en '72). Die broeder geloofte zeer beslist dat de Heere JEZUS CHRISTUS ook vóór het oordeel komen zal tot Zijne strijdende Gemeente. En, in verband met wat hij hier en daar vernam, was het bij hem de vraag geworden: Kom ik nu niet in botsing met dat besluit der Synode en dus met de C. G. Kerk? De Classis en de Prov. Synode hadden getracht dien broeder gerust te stellen, door er op te wijzen dat bedoeld art. alleen het gevoelen van het „1000 jaren lichamelijk en zichtbaar op aarde regeeren van CHRISTUS” als ongereformeerd verwerpt, en dus hem volstrekt niet bindt, wijl die grof-chiliasische opvatting niet de zijne is. Ook andere Leeraren worden genoemd, die zich in de pers min of meer duidelijk hebben uitgesproken over dit onderwerp; o. a. ds. SIKKES, die een boekje over *De toekomst des Heeren* geschreven heeft. De Prov. Synode van N.-B. zou gaarne een nadere verklaring van dat art. vernemen, waardoor de onzekerheid bij de broederen mocht worden weggenomen.

De gedachtenwisseling over dit punt neemt bijna al den tijd dezer zitting in beslag. Met warmte en helderheid spreken vele broeders over deze teedere zaak. Geen enkele stem wordt gehoord tot verdediging van het gevoelen der persoonlijke wederkomst des Heeren om lichamelijk 1000 jaren op aarde te regeeren. De onderscheidene gedachten, door de præadviseerende leden, de afgevaardigden der Buitenl. Kerken en vele leden der Synode uitgesproken, komen, in hare eenheid en verscheidenheid of wel verschil, hierop neder:

A. Het artikel is duidelijk genoeg. Wat zegt de Geref. Kerk in hare Belijdenisschriften? Dit: „dat Christus ten hemel is opgevaren, en dat Hij ons ten goede daar is, *totdat* Hij wederkomt om te oordeelen de levenden en de dooden.” Catech. vr. 46. Het art. verklaart alleen het grof zinnelijk chiliasme voor ongereformeerd en onbijbelsch. Wie dus, aan die Belijdenis vasthoudende, met verwerping van het gevoelen dat de Heere CHRISTUS lichamelijk op aarde komen en 1000 jaren wonen en regeeren zal, nog vooraf een komst des Heilands op eene of andere, nu nog onverklaarbare, wijze verwacht en die verwachting uitspreekt, kan met dit artikel in de hand niet bemoeielijk worden. De Kerk verbindt nie-

mand in zijn gevoelen van de Profetiën, doch handhaaft hare belijdenis naar den Woorde Gods.

B. Het art. geeft aanleiding tot de meening alsof geheel de leer van een duizendjarig Rijk als ongereformeerd wordt buitengesloten; vooral door de woorden: „dat de Belijdenis zich duidelijk uitspreekt.” De Belijdenis nu, in art. 37, en Catech. Zond. 18, spreken alleen van een persoonlijk wederkomen des Heeren ten oordeel. Enkele stemmen doen zich dan ook in dezen geest hooren alsof alle discussie onnoodig is en de Belijdenis inderdaad niets weten wil van een andere komst des Heeren dan die ten oordeel. Meerdere echter meenen dat de Belijdenisschriften ruimte laten, juist door niets uit te spreken over hetgeen de komst ten oordeel voorafgaat. Zij achten het wenschelijk en noodig dat de Synode deze verklaring geve van — of deze wijziging brenge in het artikel.

C. Eenige broeders gaan verder dan de vorigen. Zij oordeelen nl. dat de Belijdenis der Geref. Kerk op dit punt behoorde te worden aangevuld. Zij verwachten treffende openbaringen des Heeren vóór Zijne komst ten oordeel, al kunnen zij de wijze *hoe* niet verklaren, daar de gebeurtenissen zelve eerst de rechte verklaring der Profetiën geven. Er staat toch in de Schrift nog al een en ander aangaande de toekomst des Heeren, dat in de Belijdenis niet is opgenomen; o. a. — Openb. 20 : 6 — zij zullen met Hem heerschen duizend jaren. Zij zouden niet gaarne uitspreken dat CHRISTUS niet lichamelijk wederkomen zal vóór den oordeelsdag. Ook is het de vraag — merkt een der Buitenl. afgevaardigden aan — of de jongste dag een dag van 24 uur wezen zal, dan of wij aan een tijdperk hebben te denken; of de levenden en dooden tegelijk dan of zij ná elkander geoordeeld zullen worden? Over al deze punten bestaat verschil van gevoelen, ook tusschen de meest rechtzinnige en godzalige Leeraren en leden. Zij zouden daarom niet gaarne broeders, die in de leer der soevereine genade ter dege zuiver zijn en dus alle grondwaarheden des Christendoms en het kenmerkend-gereformeerde van harte gelooven en helder prediken, om hun gevoelen aangaande de toekomst des Heeren als onrechtzinnig en onbijbelsch veroordeelen en bemoeilijken. Zij dringen er op aan dat de Synode trachte te komen tot aanvulling der Belijdenis op dit punt en al vast de studie der Profetiën en de openbaarmaking der resultaten vrij late en daartoe vooral Leeraren en Ouderlingen opwekke. Komt iemand in strijd met de bepaalde uitspraken der Belijdenis, dan kunnen de lagere kerkbesturen hem behandelen.

Door een der broeders wordt de gedachte aangegeven dat de Synode, haar roeping beseffende, op het voetspoor der Dordsche Vaderen, om de Gemeenten te versterken in het geloof, door betwiste

punten aan Gods Woord te toetsen, wèl zou doen door een Commissie te benoemen ter onderzoeking van hetgeen Gods Woord zegt aangaande de toekomst des Heeren; die Comm. zou dan de vrucht van haar onderzoek moeten rondzenden aan de Kerkeraden, Classes en Prov. Synoden; opdat dit belangrijk punt in de Gemeenten en op de Kerkelijke Vergaderingen een onderwerp van biddend onderzoek mocht worden, en de Kerk aldus in staat gesteld om later iets naders ter dezer zake uit te spreken. Hiertegen wordt opgemerkt dat de Synode van 1866 te Amsterdam gehouden, wel degelijk met de H. Schrift in de hand dit punt besproken heeft.

Onderscheidene voorstellen worden tijdens de discussie gedaan. Vijf broeders handhaven het hunne. Een zesde voorstel is van al de andere, die alle wijziging of nadere verklaring beoogen, onderscheiden, doordien het nòch het een nòch het ander noodig acht. In de gedachtenwisseling over deze voorstellen wordt de vrees openbaar dat een wijziging of nadere verklaring de deur zou openen, ook voor de z.g. grof-chiliastische gevoelens; daarom achten velen het beter te blijven bij het artikel, dat in de notulen der Synode te Groningen, 1872, reeds in milden geest is toegelicht. Van de overige broeders willen sommigen een nadere verklaring, anderen een wijziging, die alle misverstand en misbruik van meergenoemde bepaling onmogelijk maakt.

Goed gevonden eerst te stemmen over de vraag: *zal het artikel zoo blijven?* om, mocht zij *ontkennend* beantwoord worden, alsdan te zien welke nadere verklaring of wijziging de beste zal wezen.

Met 23 tegen 16 stemmen wordt besloten:

het artikel te laten zooals het is.

Eenige broeders betuigen hun leedwezen over dit besluit en behouden zich voor in de Acten dezer Synode een verklaring te plaatsen, dat zij tegen dit besluit bezwaar hebben.

Deze, later ingekomen, verklaring luidt aldus:

De ondergeteekenden gevoelen behoefte te doen aanteekenen dat bovenstaand besluit tegen hun advies en stem is genomen; daar huns inziens uit het punt van N. Brabant genoegzaam is gebleken dat een nadere verklaring of wijziging wel noodig is.

H. BEUKER.	H. v. WAARDHUIZEN.	J. W. A. NOTTEN.
J. H. DONNER.	J. H. LANDWEHR.	W. H. GISPEN.
B. H. BLANKENBERG.	H. RENTING.	L. LINDEBOOM.
		J. BAVINCK.

ART. 20.

Na eene korte pauze, die besloten wordt met het zingen van

het 3de vers van het Gebed des Heeren, deelt de Pres. mede dat oud. B. M. DEN BOER, afgevaardigde van *Zeeland*, in de Vergadering is gekomen. In 't vertrouwen dat die broeder voortaan al het mogelijke zal doen om zijn gewichtvolle opdracht als lid der Synode vanaf de opening te vervullen, verleent de Verg. hem zitting, nadat hij zijn instemming betuigd heeft met de Geref. Belijdenisschriften.

ART. 21.

Aan de orde is nu punt B. *Agenda* 3.

»De Synode oordeele of onze Kerk den doop, bediend door den heer Ridderbroek te Heerde, kan erkennen.» (*Gelderland*).

De afgevaardigden van *Gelderland* geven toelichting. De heer RIDDERBROEK was indertijd ouderling onzer Gemeente te Heerde. Met Ds. TEUNIS scheurde hij zich van ons af. Na den dood van dien voorganger is hij bevestigd als Leeraar door den heer SCHEFFER, vroeger predikant onzer Gemeente te *Broek op Langendijk*, doch wegens onrechtzinnigheid van de Bediening ontzet. Nu doet zich het geval voor dat er ouders zijn die bezwaar hebben gekregen over den doop hunner kinderen door RIDDERBROEK en zich bij onze Gemeente willen voegen. De Kerkeraad van *Heerde* en met hem de Prov. Synode van *Gelderland* wenscht daarom van deze Synode te vernemen hoe zij aangaande die kinderen moet handelen: doopen of als gedoopt erkennen?

ART. 22.

De Pres. brengt hierbij punt 1 en 2 van B. *Agenda* in behandeling, dat insgelijks een doopskwestie betreft.

1. De Synode oordeele of de doop van den heer M. MOOIJ, Evangelist te Oude Leije, die met de Zendingsgemeente van Ds. WITTEVEEN niet in kerkelijke betrekking staat, kan worden erkend. (13 stemmen).

2. De Synode doe uitspraak over de al of niet-wettigheid van den doop van den heer MOOIJ te Oude-Leije, en beslisse of de oplegging der handen door Evangelisten van Ds. WITTEVEEN aan anderen erkend mag worden. (11 stemmen). *Friesland*.

De afgevaardigden van *Friesland* geven de volgende toelichting, waaruit blijkt dat op de *Agenda* de voorstellen aldus moesten luiden:

1. »De Prov. Verg. van Friesland, overwegende dat M. MOOIJ met de Zendingsgemeente van WITTEVEEN niet in kerkelijke betrekking staat, oordeelt dat zijn doop niet als wettig kan worden erkend en verlangt hierover nader het oordeel der Synode.»

2. »De Prov. Verg., geroepen wordende uitspraak te doen over de al of niet wettigheid van den doop van M. MOOIJ; daardoor geplaatst voor de vraag: of de oplegging der handen door een evangelist van WITTEVEEN aan een ander wettig is? meent nog geen uitspraak te moeten doen, maar draagt de zaak in kwestie aan de Synode op, in verband met haar vroeger besluit omtrent de evangelisten VAN WITTEVEEN, Synode 1875.»

Het eerste voorstel verkreeg op die Verg. 13 en het tweede 11 stemmen.

Uit de toelichting blijkt :

Dat de heer MOOU vroeger evangelist was te Oude-Leije in Friesland , thans voorganger der z.g. Vrije Evangelische Gemeente te Franeker;

dat in eene naburige gemeente ouders, tot onze Kerk overgekomen bezwaar hadden in den doop door den heer MOOU aan hun kind bediend , dat alzoo deze zaak aan de orde is gekomen;

dat de heer MOOU — gelijk uit gevoerde correspondentie met ds. WITTEVEEN en A. MOOU te Winschoten bleek — geordend is door de heeren A. MOOU en VAN DER HOEK te Westerlee, en de betrekking, waarin hij tot ds. WITTEVEEN staat, geene kerkelijke betrekking is, volgens uitdrukkelijke verklaring van ds. WITTEVEEN zelve en heenwijzing naar een schrijven in het Ermeloosch Zendingsblad, waarin nadruk leggen op zulk eene kerkelijke betrekking zeer gegispt wordt.

De meerderheid der Prov. Verg. van Friesland meende in overeenstemming met het oordeel der Classis Leeuwarden bij die gegevens dien doop *niet te erkennen* ; omdat :

- a. de ordening door een evangelist onkerkelijk en met de praktijk der Gereformeerde Kerk in strijd is ;
- b. dat de erkenning van dien doop erkenning der zending is ;
- c. dat juist tegenover ds. WITTEVEEN, bij alle hoogachting, dit als punt van verschil moet worden uitgesproken ;
- d. dat anders elke ordening in voortgaande lijn moet erkend worden ;
- e. dat zulk eene daad — niet-erkenning van dien doop — noodig is tegenover verkeerde praktijken, die minachting der ambtsbediening in en loochening van de zichtbare Kerk ten gevolge hebben ;
- f. temeer daar die arbeid van zulke personen niet door eenige Kerk gedragen wordt — waaraan de bediening der sacramenten is toevertrouwd: maar willekeurige handelwijze van bijzondere personen geacht wordt.

Derhalve wenscht zij dat de Synode uitspreke: de doop van M. MOOU kan niet erkend worden. Ook spreekt zij in de Vergadering de gedachte ter overweging uit: of 't niet goed zou zijn terug te komen op de uitspraak der Synode van 1875 over de evangelisten van WITTEVEEN.

ART. 23.

De afgevaardigden van *Noord-Holland* deelen mede dat de Classis Amsterdam hen verzocht heeft : a. advies te vragen in zake de erkenning van de doopsbediening van den heer J. G. SMIT ; b. de Synode te wijzen op het besluit van de laatstgehouden Algemeene Vergadering der *Remonstrantsche Broederschap*, die, volgens een bericht in de dagbladen, het voortaan geheel aan het goedvinden der leden overlaat of zij al of niet gedoopt willen worden, en uit hare Statuten geschrapt heeft al wat nog aan een christelijke gemeenschap deed denken. — Eerst na de Prov. Synode was b. vernomen en aangaande a. een geval voorgekomen.

Door andere broeders wordt ook gewezen op het besluit van een *Doopsgezinde* Gemeente, die te *Groningen*, om voortaan den Doop niet verplichtend te stellen voor de opname als lid der Gemeente.

ART. 24.

De tijd dezer zitting is voorbij. De Pres. deelt mede dat de

afgevaardigden der zusterkerken morgen namiddag zullen worden
gehoord. Docent DE COCK geeft op te zingen Ps. 105 : 5

God zal Zijn waarheid nimmer krenken !

en eindigt met dankzegging.

Derde Zitting.

Woensdag—Voormiddag.

ART. 25.

De zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 138 : 1,

'k Zal met mijn gansche hart Uw eer
Vermelden, Heer!

en gebed, waarin Doc. STEKETEE voorgaat.

ART. 26.

De Notulen der eerste zitting worden gelezen en, met een enkele wijziging, goedgekeurd.

ART. 27.

De discussie over de, gisteravond toegelichte, punten der *Agenda* begint. De zaak van *Friesland* is in deze hoogst belangrijke gedachtenwisseling de hoofdschotel.

Al spoedig blijkt in welk een nauw verband dergelijke gevallen staan tot de vraag naar de wettigheid der doopsbediening in het algemeen. Het is aan de meeste sprekers — hoewel daartoe verzocht — ondoenlijk, zich te bepalen bij het onderhavig concreet geval. Eindelijk wordt daarom voorgesteld te beslissen: of men deze hoogst belangrijke kwestie in 't algemeen bespreken zal, en in verband daarmee de punten der *Agenda* — dan of men alleen over die punten zal spreken en besluiten.

Sommige broeders meenen: in 't algemeen is de kwestie toch niet te beslissen, en wij zullen telkens voor nieuwe bepaalde gevallen komen te staan; ook kan de vraag van *Friesland* zeer goed op zich zelve worden behandeld, met het oog op het besluit der Synode te 's *Bosch*, art. 17. Anderen wijzen er op dat *Friesland* ook intrekking van dat besluit zou wenschen, en dat de zaak MOORJ ons midden tusschen de vragen plaatst, aangaande de wettigheid zoowel van de *roeping* als van de *zending* eens doopsbedienaars, waarmee de vraag naar de wettigheid des doops onafscheidelijk is verbonden. Terwijl de een de wettigheid zijner ordening niet durft ontkennen, vanwege zijne ordening door eenen van de Gemeente te Ermelo uitgezonden Leeraar,

drukken anderen op de ontstentenis van kerkelijke gemeenschap met Ds. WITTEVEEN's Gemeente. Nog anderen kunnen den, door broeder WITTEVEEN — die betuigt door de bajonetten „uitgekerkt” te zijn — bestuurden kring niet voor een wettige Gemeente erkennen, en dus ook niet de zending, door W. gegeven, omdat de ambtsdrager niet buiten verband met de Gemeente des Heeren het recht heeft tot voorzetting des ambts.

Over successie der ambten en successie der Kerk wordt menig warm woord gesproken. Allengs verheffen zich meer stemmen voor de behandeling der kwestie in het algemeen. Doen wij 't nu niet, wij zullen het eerlang toch moeten doen; en onze tijd is zoo vol verwarring, en het smadelijk loochenen van zoowel als vromelijk spelen met de heilige dingen is zóó erg dat onze Kerk, die alleen ten deze positie kan nemen, wel hare hooge roeping heeft te beseffen tot bewaring en redding van de heiligheden Gods. Moeielijkheden mogen ons niet afschrikken. Het zou voor deze Synode van Dordrecht een eere zijn, door den Koning der Kerk verwaardigd te worden deze kwestie, die reeds vanaf de Hervorming hangende is, en vanaf de eerste Synode onzer Kerk onder ons werd besproken, tot oplossing of nader aan de oplossing te brengen. Hebben wij eenmaal een vast en omschreven standpunt ingenomen, dan zullen de Kerkbesturen in de bijzondere gevallen doorgaans wel weten hoe diensvolgens behoort gehandeld te worden.

Juist omdat deze kwestie zoo gewichtig is, en een besluit, zoo als nu besproken wordt, zeer belangrijke gevolgen kan hebben, wijl het ingrijpen zal in geheel den toestand op Kerkelijk gebied, zou het wel wat gewaagd zijn om staande deze Synode tot zoo'n besluit te komen. Zóó meenen andere broeders. En daarom wordt aanbevolen: de zaak te stellen in handen eener Commissie, die de kwestie grondig onderzoeke, en, nadat zij ook in den boezem der lagere besturen behandeld is kunnen worden, haar rapport brenge bij de volgende Synode; langs dezen weg komen wij wellicht tot een „Vijf artikelen tegen onwettige doopers.”

Neen — zeggen anderen: de kwestie is volstrekt niet nieuw; wij zijn in den naam des Heeren hier vergaderd en geroepen te doen, wat wij kunnen. Doen wij dat, in afhankelijkheid van onzen God en Zaligmaker, dan zal het blijken hoever wij kunnen komen; Hij zal ons het licht en de leiding Zijns Geestes niet onthouden.

De beraadslagingen worden gesloten. Eerst wordt er over gestemd of men: *de zaak van Friesland alleen behandelen zal; dan of vooraf de vraag in behandeling zal komen: Welke zijn voor hare erkenning de onmisbare vereischten eener doopsbediening?*”

Met 37 tegen 3 stemmen wordt tot het laatste besloten.

Na nog eenige toelichting en discussie wordt gestemd over de wijze van behandeling; òf: staande *deze* Synode? òf: op een *volgende* Synode, met benoeming van eene Commissie met bovenomschreven mandaat? Met 26 tegen 15 stemmen wordt het eerste aangenomen; zoodat

door deze Synode de Doopskwestie in 't algemeen van-gronds-op behandeld zal worden.

ART. 28.

De Pres. deelt mede van eenige broeders te hebben vernomen dat het heden de dag is, waarop de onlangs overleden Leeraar dezer Gemeente, ds. C. VAN PROOSDIJ, vóór 25 jaren de Evangeliebediening heeft aanvaard. Hij stelt voor dat de Synode aan de weduwe en kinderen van den ontslapen broeder, die thans, in plaats van het gewenschte zilveren ambtsfeest van den geliefden echtgenoot en vader te kunnen vieren, met droefheid staren op zijn ledige plaats, hare deelnemende belangstelling toone. De Verg. besluit aanstonds daartoe. Het moderamen benevens den Leermeester des overledenen, Docent BRUMMELKAMP, zal Mej. de Wed. VAN PROOSDIJ, terstond na afloop der zitting, namens de Synode toespreken.

ART. 29.

Vanwege het groot en nog toenemend aantal der *ingekomen stukken* vraagt de Commissie *ad hoc* versterking. De broeders NEDERHOED en BLANKENBERG worden haar toegevoegd.

ART. 30.

Ds. LINDEBOOM deelt mede straks een brief van ds. LUBACH te *Edam* te hebben ontvangen, die de treurige tijding behelst dat de schutter P. GROOT, lid van de Gemeente en den Kerkeraad aldaar, gister avond 5 uur naar de gevangenis gebracht is, omreden zijn niet opkomen ter exercitie *op den dag des Heeren*. Deze mededeeling wordt met merkbare aandoening door de Vergadering vernomen, en dadelijk doen zich eenige stemmen hooren, die het een opmerkelijk Godsbestuur achten dat juist nu, tijdens deze Synode bijeen is, de vervolging onzer broederen weder losbreekt; zij achten het de roeping dezer Synode om een krachtig getuigenis hiertegen te doen uitgaan. De Pres. zal spoedig tot beraadslaging daarover gelegenheid geven.

ART. 31.

Nadat de Pres. herinnerd heeft dat heden namiddag de Buitenl. afgevaardigden aan het woord zijn, en den wensch heeft geuit dat de broeders en zusters in grooten getale vooral dan zullen komen, sluit de Zendingsdirektor, Ds. DONNER, de zitting met een

hartelijk gebed, waarin zoowel de weduwe en kinderen van Ds. VAN PROOSDIJ en deze zijne herderlooze Gemeente, als de gearresteerde broeder in *Edam*, met de belangen der Synode den God aller genade en barmhartigheid worden opgedragen. Gezongen was: het 7de vers van den *Morgenzang*.

Troost allen, die in nood en smart
Tot U verheffen 't angstig hart;
Maak ons in tegenspoeden stil;
Hoor ons, o God! om Jezus wil.

— . . . — . . . — . . . — . . .

Vierde Zitting.

Woensdag—Namiddag.

ART. 32.

Docent Noordrij opent de Vergadering met gebed, nadat gezongen is Ps. 147 : 6

De Heer betoont Zijn welbehagen

Aan hen, die nedrig naar Hem vragen.

ART. 33.

De Commissie *ad hoc* — zie art. 28 — deelt mede dat zij aan de opdracht der Synode bij Mej, de Wed. VAN PROOSDIJ heeft voldaan, en brengt der Verg. den dank van die bedroefde doch in den Heere gesterkte zuster en hare kinderen over.

ART. 34.

De *Schotsche* afgevaardigden — zie art. 8 — zijn gearriveerd. Rev. W. GILLIES, afgevaardigde van „G. P. C.“ is reeds tegenwoordig. Eenigen tijd daarna komt ook zijn mede-afgevaardigde Rev. Dr. MURRAY MITCHELL, benevens de afgevaardigden der U. P. CHURCH: Rev. Dr. A. THOMSON en Rev. Dr. J. TAILOR in de vergadering. De Pres. roept dien broederen, die hun last-brief overreiken, een hartelijk welkom toe, en verzoekt hen in 't midden der Synode plaats te nemen. Rev. ZWEMER plaatst zich, op uitnodiging van den Pres., in 't midden der *Schotsche* broeders, om haar, desverkiezende, een en ander van hetgeen gesproken zal worden, te vertolken. Die broeders verzoeken: niet heden namiddag maar morgen de Synode te mogen toespreken — hetwelk hun toegezegd wordt.

ART. 35.

Aan de afgevaardigden der *Belgische Zendingkerk* wordt nu gelegenheid gegeven tot de Vergadering te spreken. Ds.

EGGENSTEIN houdt een hartelijke toespraak, die in hoofdzaak hierop neerkomt.

Eerwaarde vaders en broeders!

'k Hoop in aanmerking te nemen dat korthed in 't spreken een vereischte is op eene Vergadering als deze. Dat kan trouwens ook. Reeds vroeger sprak ik tot de Syn. Vergadering uwer Kerk. en ook daardoor is de Belgische Zendingkerk reeds eenigszins bekend. Als hare afgevaardigden doet het ons reeds genoeg weer in uw midden te zijn, elkander weer te ontmoeten.

Wij ontvingen reeds gisteren en heden morgen den indruk: ge zijt hier om te werken. Toch zijn uwe Synodale Vergaderingen ook feesten. Zoo is 't bij ons ook; wij in 't klein en gij meer in 't groot. 't Zijn feesten, omdat ze u herinneren aan Gods goedertierenheid. Feesten als mijlpalen op den afgelegden weg; als rustpunten, waar gij uwen God een Eben-haëzer, steen der hulpe, opricht. Recht hartelijk wenschen we u op uw verjarings-feest dat, als van THYATIRE, van u gezegd mag worden: uwe laatste werken zijn meer dan de eerste; ja, ook het woord tot die andere Gemeente gesproken: »gij hebt het geloof niet verloochend." God beware ook uwe Kerk in de ure der verzoeking, die komt.

Broeders! wanneer gij als Synodale Verg. terugziet op wat achter u is, dan zal Paulus' woord uw woord zijn: »hulpe van God ontvangen hebbende, staan we tot op dezen dag."

De naam van *staande* Kerk moogt ge en wilt ge toch wel dragen, niet waar? En het woord van MARNIX VAN ST. ALDEGONDE, dien wij met blijdschap »den grootsten Belg" noemen, is ook uw woord: »de ruste elders!"

Neen, niet moede mogen we van dien arbeid worden. Vaders! broeders! onze Koning is waardig dat wij in Zijn dienst geen ruste kennen. Nemen we in dien zin de leus der Jesuiten over:

»ad majorem Dei gloriam," (ter meerdere eere Gods!)

't Is ons een voorrecht geweest twee afgevaardigden uwer Kerk ten vorigen jare in ons midden te zien. Hartelijk mag de ontvangst van andere afgevaardigden geweest zijn, die der uwen was het hartelijkst; dat was voor ieder merkbaar. Dank zulks uwen afgevaardigden. Hun woord vond bijzonderen weerklank in onze harten. Temeer smartte het ons daarom op onze laatste Vergadering geen uwer te zien, en bij het lezen der brieven van zusterkerken te hooren: alleen uit Holland niets.

En hoe 't nu met onze Kerk gaat? Wij hebben bij allen zegen, die God geeft, ook treurige ervaringen. Maar onze God was ons ten goede nabij. De, met blijdschap door ons vernomen, aanstaande komst van Ds. WIENSMa naar Brussel, welken gewenschten broeder wij nu den onze en toch ook den uwe noemen, zegt het ons.

Een groot tekort in onze kas bracht ons bijna in de onmogelijkheid om voort te gaan met den arbeid des Evangelies in België. Maar toen de invloedrijksten in de verschillende Gemeenten te dier zake te zamen geroepen waren, toonden zij, zoodra de behoefte bekend was, hunne volkomene bereidwilligheid om het te kort te helpen dekken. Wel werd het niet geheel gedekt, maar en de offervaardigheid en de volkomene instemming gaf onze zaak eene nieuwe goddelijke wijding; wij konden met meer moed voortarbeiten dan te voren. 't Geeft ons reden om te gelooven: het is Gods werk.

In vele plaatsen zijn Gemeenten, die met kracht werken en werken *kunnen*, zooals *Charleroy*, eene Gemeente met 1154 zielen, waar in en rondom de plaats in 't laatste jaar 624 zamenkomsten gehouden zijn. Op de plaats, waar Ds. ANËT geboeid werd, verrijst thans eene kerk. Waar die broeder, op hooger last ontboeid, aanstonds op een tafel klom en in 't midden der zaamgestroomde menigte het evangelie predikte, zal weldra in een eigen gebouw dat evangelie worden gehoord.

Broeders! Nederland en Belgie, 't zijn twee deelen van één volk; de zeventien provinciën, als eens de twaalf stammen Israëls, Israël en Juda.

Nederlandsch Juda, in den weg Gods getrouw gebleven aan uw God, ontferm u over het Belgische Israël, afgeweken van Israëls God. De Belgische Zendingkerk blijft strijden tegen den dubbelen Amalek: Rome en 't ongelooft. Wees ons als Mozes, als Aäron en Hur, om biddend ons in dien strijd te steunen. Met des te

meer vrijmoedigheid zeggen wij: »wij Zijne knechten, zullen ons opmaken en bouwen en onze God zal het ons doen gelukken!«

ART. 36.

DS. HAKSTEEN, tweede afgevaardigde der *Belgische Zendingskerk*, spreekt daarop tot de Vergadering in hoofdzaak het volgende :

»Broeders! veel heb ik niet te spreken. 't Woord van mijn mede-afgevaardigde br. EGGENSTEIN, op zilveren gebeelde schalen der Vergadering aangeboden, heeft zulks onnoodig gemaakt.

'k Heb eene groete, en een bede: gedenk ons! Broeders, als 'k gedenk aan uw macht, aan deze stad en hare geschiedenis, aan uwe zes professoren en deze eerwaarde Vergadering, dan is het mij goed, zeer goed, in uw midden. Want zijt gij machtig en wij zwak, wij zoeken het waar gij het zocht en nog zoekt.

Wij zijn zwak. De tegenstand is zoo groot; regendroppelen hier en daar, dat is de zegen, waarvan wij kunnen spreken. Staan we niet tegenover vijf millioen Belgen, die aan Rome of aan 't ongeloof gehoorzaam zijn? Daarom, tot u komt onze bede om hulp. Gij, die streedt en reeds overwint, helpt ons.

Jaloersch ben ik, heilig jaloersch. Hebben wij een hart voor onzen Koning, gij verstaat dan ook dat wij vragen: wanneer zal het ons gegeven worden zoo te staan als gij? Er is hoop, maar betrekkelijk nog weinig zegen. 't Meest onder de *Walen*. Onder hen is, sedert 40 jaar, vanaf de eerste prediking te Geuval, veel geschied, dat moed geeft.

Maar in *Vlaamsch* Belgie, daar vervult droefheid ons hart. Daar rijst de vraag bij mij op: heeft mijn Koning JEZUS dan hier geen onderdanen?

Het Vlaamsche volk is ontzenuwd; door en door materialistisch bukt het voor Rome. Hoe is er sedert 1841 niet gewerkt! Een oogenblik was er soms groote belangstelling, maar teleurstelling op teleurstelling volgde. In *Gent* was eerst de verwachting hoog gespannen, maar de opwinding van het oogenblik verdween zonder veel vruchten na te laten.

De arbeid in *Leuven*, de geschiedenis van MAASDIJK aldaar, is een tweede bewijs. En is de Gemeente van br. EGGENSTEIN in Antwerpen al aanzienlijk, 't zijn ook daar meest vreemden en geen Vlamen. Daarom, broeders, steunt ons.

'k Zag hier op de tafel der afgevaardigden spijkers; het doel, waartoe die daar lagen, weet ik niet. Maar 't geeft mij eene gedachte, die 'k hier uitspreek: spijkers met koppen slaan, dat wilt ge; mannen van spijkers zijt gij. Het gebed is de spijker, en 't zij me vergund zoo te spreken, om Koning JEZUS aan uwen arbeid vast te hechten.

Wij hebben minder vrucht, en toch uwe banier: de witte vlag van het koninkrijk der hemelen, gedoopt in 't bloed van Christus, dat is ook de onze.

Mannen van spijkers, o, hecht door uw gebed Koning JEZUS ook aan onzen arbeid vast!»

ART. 37.

De præses verzocht Doc. BRUMMELKAMP namens de Vergadering de Belgische afgevaardigden toe te spreken.

ZEw. spreekt tot deze broederen aldus :

„Geliefde broeders! wij hebben het weer gehoord en zijn er van overtuigd hoe onze weg eenigszins een andere is dan de uwe. Gij, omringd door eene machtige Roomsche kerk, wij in een protestantsch land. Al is ook de tegenstand hier niet gering, bij u is hij grooter, is hij een andere.

Wij hopen het, wij verwachten het: 't gebed voor, de liefde

tot, uwe kleine Kerk neme van dage tot dage bij ons steeds toe.
't Smart ons zeer, dat niemand uit ons midden op uwe laatste Vergadering was. Vergeef ons die nalatigheid.

Broeders! toen God ons tot dit werk riep, was een golvende korenakker ons arbeidsveld. Maar zoo gij een doorn in 't vleesch in uw arbeid gevoelt, dat kennen wij ook. Daarom is het woord van onzen God tot u en ons: „Mijne genade is u genoeg!“

Daarom hebben wij een welgevallen in zwakheden, opdat de kracht van Christus daarin geopenbaard worde. Gij hebt die ervaring reeds. Hoe was niet de vrijwillige gave uwer leden in de oogenblikken van druk moedgevend en verkwikkend!

Broeders! gaat en keert terug tot uwe Kerk, tot uwe medearbeiders, en brengt de zustergroete over eener Kerk, die bij ervaring weet wat het zegt: uit de diepte op te zien tot God omhoog. Ook wij verwachten meerdere dingen, als de Heere de bedde vervullen zal: „breng, Heer, al uw gevangenen weder!“

ART. 38.

Aan de broeders wordt nog een en ander gevraagd.

1°. hoe 't met de *Vlaamsche Opleidingsschool* staat? en

2°. hoe de verhouding is tot de Staatskerk?

Na eene opmerking over 't volkvooordeel tegen den protestantschen godsdienst, als een vreemden godsdienst, zegt br. EGGENSTEIN, dat

a. De *Vlaamsche Opleidingsschool* eerst begon uit waar belang in het zielenheil van zondaren, maar later door de z. g. nationale kerk gebruikt werd tot bijzondere oogmerken, ten bate hunner kerk, waarom ZEw. zich uit het bestuur had terug getrokken.

b. De Belg. Zendingskerk de meerderheid heeft, terwijl de nationale bovendien uit vele vreemde elementen bestaat.

De botsing met de Staatskerk ontstond daaruit: ons geweten duldt niet gelijke rechten voor waarheid en leugen.

En staatsgeld te ontvangen, zouden wij vernederend voor onze Kerk achten. Wij wijzen onze moeder geene plaats aan in een staats invalidenhuis, al is het nog zoo schoon!

Geïnformeerd naar den arbeid der Belgische Zendingskerk te Parijs, antwoordt br. HAKSTEEN: dat het werk te Parijs, bij betere behartiging, zeer gezegend zou kunnen zijn. De oorlog van 1870/71 heeft het werk verstoord.

Nu werkt er de Roomsche kerk met kracht, die wegens de heerschende onkunde vele proselieten ook onder de Hollanders maakt. Daarom rust er op Nederland eene schuld. 't Is 't werk van Nederland. Daar leven 30.000 Hollanders zonder geestelijke ver-

zorging, meest in onwetenschap omtrent den weg der zaligheid, voort. Daarom richt ik, wijl wij zwak zijn, tot uwe Synode het verzoek dien arbeid te aanvaarden. Daar moet vooral door persoonlijk bezoek aan de huizen gearbeid te worden; niet aanstonds door prediking.

ART. 39.

De Pres. doet, ook namens zijn mededeputaat, ds. A. H. GEZELLE MEERBURG, verslag van hun ontvangst op de Synode der *Belgische Zendingskerk*, te *Brussel*, in 't vorig jaar; deze was zeer hartelijk. Zij hadden met groot genoegen die Synode bijgewoond, en o. a. den indruk ontvangen dat een nauwere band tusschen het *Vlaamsche* gedeelte dier Kerk — dat met het *Franse* gedeelte niet zoo innig vereend schijnt te zijn — en de onze wellicht zeer wenschelijk zou wezen. De Verg. verneemt dit met belangstelling. De pres. geeft aan de broeders E. en H. de broederhand, met betuiging van onze blijdschap hen ook weder in ons midden te hebben mogen zien en hooren. Het niet zenden van een afgevaardigde naar hun Synode van *dit* jaar, verzocht de Pres. hen, alleen uit de omstandigheid: dat wij niet elk jaar Synode houden en afgevaardigden benoemen, en niet uit verminderde belangstelling of iets dergelijks, te willen verklaren.

De broeders E. en H. nemen hierna afscheid.

ART. 40.

De afgevaardigden der *Oud-Geref.* Kerk in *Pruisen* worden nu in de gelegenheid gesteld de groete hunner Kerk aan de Vergadering over te brengen.

Zij doen dit bij monde van Ds. SCHOEMAKER, die eerst wijst op de overeenstemming van onze Kerk met de hunne; daarna op de zwakheid hunner Kerk, maar ook hoe 't hun een voorrecht is eene plaats in 't midden van zusterkerken in te nemen.

Wat de opleidingsschool aangaat, dr. RÜTENICK uit *Amerika* had voor de benoeming als *Docent* bedankt.

Eenigszins moedeloos daardoor, nam men nu eene afwachtende houding aan, terwijl men rondzag naar meerdere ondersteuning, ofschoon de hulp der Chr. Geref. Kerk zeer gewaardeerd werd. In *Duitschland* zelf had men, te *Barmen* ondersteuning gezocht; wel had men de broederhand ontvangen maar geene financieële ondersteuning. Nu is het de vraag: Kan er nog meer hulp uit Nederland komen? Vooral in *Oost-Friesland* is behoefte aan Duitse en Hollandsche sprekende arbeiders. — Ds. MOET bevestigt met een enkel woord hetgeen door zijn medeafgevaardigde is gezegd.

Ds. BULENS, daartoe uitgenoodigd, spreekt een hartelijk woord tot de afgevaardigden der kleine zusterkerk in *Pruisen*.

ZEW. zegt ongeveer het volgende :

U lief te hebben, broeders, niettegenstaande uwe kleinheid, is voor u en ons behoefte. Onze kleine zwakke zuster is, heb ik gehoord, gezond van lijf en leden, en daarom vertrouw ik dat zij opgroeien en groot worden zal.

Eigenaardige samenloop der zaken: Emden en Dordt hooren bij elkander!

Niet minder dan de onze is ook uw arbeid, hoe klein uw kracht zij, een heerlijke. Broeders! „houdt wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme!“

'k Las zoo even in het kerkelijk handboekje van die Synode te Emden dat drie predikanten de Nederlandsche Kerken in de verdrukking zouden helpen; dat maakt onze hulp, aan uwe Kerk verleend, tot betaling eener oude schuld aan Emden.

Bij 't lezen vond ik nevens Emden en Dordt ook Wesel. Daar te Wesel is ook een Gereformeerde kern; op dien grondslag kunt ge met die kern tezamen voortbouwen.

Boodschaft aan uwe Kerk dat wij 't hier uitspreken: laat ons die broeders dragen door ons gebed in de gemeenschap der heiligen!

Gods zegen dale op u neder. Hij stelle u tot een zegen!

En is men hier te lande zoo spoedig bevreesd voor annexatie als men den naam Bismarck hoort, laten wij dan — daar vreezen wij niet voor — geannexeerd worden aan u door een hartelijken broederband.

De Verg. heft daarop aan Ps. 133 : 1

»Ai ziet, hoe goed hoe lieflijk is 't dat zonen
Van 't zelfde huis, als broeders zamenwonen!«

Waarna een korte pauze begint, die met Ps. 87 : 1 wordt besloten.

ART. 41.

Heeft de Verg. de broeders van over de grenzen gehoord, thans spreekt tot haar een broeder uit het verre Westen, van gene zijde des Oceaans, Rev. A. ZWEMER, afgevaardigde van de Nederlandsche Gereformeerde Kerk in N. *Amerika*.

In eene boeiende rede deelt hij in hoofdzaak het volgende mede:

Eerwaarde vaders en broeders!

'k Breng u de groete van de Hollandsch Geref. Kerk en van de Classis Holland. Is zamenwonen lieflijk, wij, hoe ver ook van u verwijderd, wonen zamen in den geest. Daarom ben ik ook hier.

Geen instructie-brief gaf mijne Kerk mij mede. Zij vertrouwde mij meer dan ik mij zelf. Mijn woord moet dienen tot verbinding van uwe Kerk aan de onze. Heb

ik geen instructie, mijn hart spreekt tot u. Hier op deze Vergadering te Dordrecht gevoel ik als Zeeuw de banden aan Nederland: en dat gevoelen wij ook daar ginds in het verre Westen. Dat gevoelen wij ook, al zenden wij geene afgevaardigden; want wegens de onkosten heeft onze Kerk besloten dit slechts bij gelegenheid te doen; maar ons hart is aan u verbonden.

Die Holl. Geref. Kerk en het Hollandsche deel dier Kerk zijn twee takken van eenen stam.

Wij zijn niet half Samaritaansch en half Joodsch. Om goed te verstaan hoe onze Kerk ontstond en bestaat, moet de historie dier oude Kerk en onze geschiedenis goed gekend worden.

Dr. VAN RAALTE kwam tot de oude Ger. Kerk van vóór 250 jaar. Toen was die Kerk verbonden aan de *Classis Amsterdam*, prov. Noord-Holland; zoo zelfs dat er maar een blanco-heroeepsbrief gezonden werd, die naar goedvinden door de Classis ingevuld werd.

Edele mannen kwamen er, maar ook anderen. Juist als thans. Zendt ons uwe Paulussen; dat was toen behoefte; dat is nog voor ons behoefte.

Die Kerk nu was toen van echt Hollandschen oorsprong; maar de invloed der Engelsche Regeering overvleugelde spoedig het Hollandsch element. Het werd op den achtergrond gedrongen, terwijl juist in dat Hollandsch element de kracht dier Kerk lag. Dat werd goed begrepen door dr. SMITH, van de Presbyteriaansche Kerk in Amerika, die onze Kerk in 1860 een dwerg-kerk noemde en tot de Synode sprak: het Westen is uw veld, daar het Duitsch en Hollandsch element het sterkst is.

»Kent uw werkveld, sprak hij, en Amerika zal Holland dank verschuldigd zijn, gelijk eenmaal in vorige eeuwen, toen Holland 700 vluchtelingen uit den Paltz naar Amerika voorthielp. Kent uw werkveld, of — God gaat u voorbij!«

Welnu; tot die Kerk wendde zich VAN RAALTE en 4 andere predikanten, toen zij uit Nederland met vele landverhuizers in *Amerika* kwamen. Hunne worsteling met de Staatskerk in Nederland was bekend; als vluchtende martelaars werden zij ontvangen.

Die leeraars nu wisten hunnen invloed te doen gelden om het Hollandsch karakter ook in *Amerika* te bewaren.

Daarom, al is onze Kerk niet de Kerk van Dr. VAN RAALTE, zij heeft iets van zijn karakter. Die leeraars stonden niet boven de Kerk; zij wilden niet allen gelijk zijn; maar in gaven boven de anderen, deelden zij daardoor hun karakter mede.

Het was de vrucht van Dr. VAN RAALTE's arbeid dat de Hollandsche tak herleefde.

En die arbeid was zwaar. 't Heeft hun veel gekost, in dien eersten tijd, om ze te zamen te houden, en zich niet te laten versmelten.

In 1846 ging VAN RAALTE tot dien einde, met een deken om de schouders, een kompas in de hand, van een Indiaan vergezeld, de wildernis in: om eene plaats, geschikt ter woning, te zoeken. Hij koos een onbebouwde, onbewoonde, strook lands, waar water was; dat is voor den Hollander behoefte; en zijn keuze bleek later wijs te zijn geweest. Maar dat zagen allen niet in.

In 1848 bracht hij hen naar de stad *Holland*. Er was niets anders dan een groote houten loods. »Dit is de stad *Holland*« — sprak VAN RAALTE, in vast vertrouwen dat het alzo worden zou. Hij bleef daar, al worstelde men met vele moeilijkheden, zelfs met gebrek. Want een uitgeholde boomstam, een kano, was het eenige vervoermiddel. Zelfs moest men eerst door de wildernissen een weg banen; den weg, die er nog is.

En nu bestaat die kolonie *Holland* als een voorbeeld van welvaart, arbeidzaamheid en zegen. Nu geen houten loods meer; maar *Holland*, *Zeeland*, *Overijssel*, *Drenthe*, en *Graafschap*, zijn de bewijzen hoe Dr. VAN RAALTE goed zag in zijne keuze, en goed deed in zijn willen blijven waar men was.

Want met vaste hand en ijzeren wil wist hij de kolonisten te binden aan die plaats en ze zaam te doen blijven; anders waren zij verstrooid en onder den Ame-

rikaanschen invloed als Hollanders verdwenen. Een zwaren strijd heeft hij daartoe moeten strijden. Des nachts worstelde hij in 't gebed tot God, want des daags kwamen zij tot hem als tot Mozes en zeiden: hebt gij ons hier gebracht om te sterven?

De beproeving werd zwaarder nog, toen er sterfte kwam. Het omhousen der boomen, die reuzen van het woud, opende den eeuwen aan eeuwen gesloten grond. Het daaruit ontsnappende gas deed besmettelijke koorts ontstaan. Velen werden weggenomen. Zoo God die mannen niet op verborgen wijze had ondersteund, zij waren van moedeloosheid bezweken. Maar God gaf kracht. Eene treffende episode uit dien tijd is mij onvergetelijk.

Een oude sterke Zeeuw, de WITT, was doodgraver en op zijne sterke schouderen droeg hij lijk voor lijk grafwaarts. In die dagen van benauwdheid stond hij weer een graf te delven toen de koorts ook hem aantastte. Hij meende te bezwijken, maar, terwijl een kreet om hulp tot God omhoog steeg, was het in zijn ziel: »en David sterkte zich in den Heere, zijnen God!«

Het gevoel van zwakheid week, hij voltooide het graf, droeg het lijk grafwaarts en sloot de groeve; de koorts had hem verlaten.

In zulk een worstelstrijd is onze Kerk, het Nederlandsch-sprekend gedeelte der REFORMED CHURCH in Amerika, ontstaan en God heeft haar doen bloeien.

Dat blijkt, als men de statistiek van dit gedeelte en van de Kerk in het algemeen vergelijkt.

De REFORMED CHURCH in Amerika heeft de volgende statistiek:

Classen	33
Gemeenten	509
Leeraars	546
Huisgezinnen	44.350
Leden in volle gemeenschap	80.228
Collecten a liefdadige	175.329 (voor buiten de Gemeenten.)
b gemeentelijke	745.296.

Het Hollandsch-sprekend gedeelte der REFORMED CHURCH in Amerika telt:

Gemeenten in het Oosten	18.
» » » Westen	63.

Totaal 81.

Huisgezinnen	6820.
Leden in volle gemeenschap	11.318.
Leeraars dienstdoende	58
» in 't Engelsch sprekend	9
» Emeriti	5;

Totaal 72

Collecten a liefdadige	18.355 doll.
b gemeentelijke	71.150 »

Totaal 89.505 doll.

Deze statistiek loopt van 30 April 1878 tot 30 April 1879. De Collecten van een vorig jaar waren aanmerkelijk meerder.

De »Hollandsch Geref. Kerk« heeft dus het woord, tot haar gesproken, verstaan: »kent uw werkveld; als gij 't niet doet zal God u in een hoek zetten.« (»God will set you in a corner.«)

Onze Kerk is bloeiend. Wat de Classis besluit is Kerkwet voor de Gemeenten in die Classis.

De zegen der »opwekkingen« ging ons niet voorbij. En het was geen namaak,

maar van de echte soort. Wij werken er niet op. Ernstig heeft VAN RAALTE gesproken tegen het spelen daarmede. Wij hebben geen bekeerings-statistiek, maar wij hebben God gedankt voor dien adem des Geestes, die onze Kerk heeft bezielde. Zulk eene opwekking heeft rechte leiding en besturing noodig; dan is zij tot een blijvenden zegen.

Ook in mijne Gemeente kwam die opwekking, en toen de vruchten gezien werden hield zelfs het ongeloof zich stil.

Jongelingen knielden in het eenzame korenveld neder; daar smeekten zij den Heere om 't heil hunner ziel. De ouden hoorden het en velen werden beschaamd.

Maar wij hebben ook onze worstelingen. Tweeërlei worstelingen noemen wij u. De eerste is ontstaan door de wegneming der Theologie van Hope-College, waar wij tot dien tijd onze predikanten in ons midden gevormd zagen.

Nu is er slechts gelegenheid daartoe in het Oosten, te Nieuw-Brunswijk. Er is bij ons wel geen wantrouwen in het onderwijs zelf dat daar gegeven wordt, maar 't is te veel in 't Oosten voor de vorming van predikanten, die in het Westen arbeiden moeten.

Tot nu toe is elke aanvraag om herstel van het theologisch onderwijs vruchteloos. Vele voorstellen zijn door ons gedaan, maar elk voorstel is afgewezen, zonder ons af te wijzen. Uitstel is, vreezen we, afstel. Toch laten we hierin niet af, schoon we nog niet weten waartoe het voeren zal. Toen ik eens eene roeping had aangenomen, waardoor 'k een donkere toekomst te gemoet ging, vroeg mij een oudere broeder: wat gaat gij doen? »Ik ga als Mozes de duisternis in,« zeide ik. »Dat is maar de halve tekst,« was zijn wederwoord, er staat: »Mozes naderde tot de donkerheid waar God was'' (Ex. 20 : 21.)

Dat woord is ook hier van toepassing. Broeders! wij vragen niet uw geld, niet uw raad; daartoe zijn de toestanden u te weinig bekend; wij vragen uw gebed.

De tweede belangrijke worsteling ontstond door de geheime genootschappen, die zoo talrijk zijn, waartoe ook het genootschap der Vrijmetselaars behoort.

De strijd daartegen is door ons aangeboden, maar de Synode der REFORMED CHURCH wilde geene veroordeeling uitspreken, omdat het niet als godsdienstig genootschap bekend is, en weldadigheid het doel schijnt, terwijl de publieke opinie er zich voor verklaart.

Wij blijven echter tegenstand bieden, al veroordeelt men ons daarom. De Classis Wisconsin besloot in 1871 leden van geheime genootschappen te censureren, en zelfs predikanten, die in het Engelsch-sprekende gedeelte zulke leden toelaten, van den kansel te weren.

Broeders! ook deze strijd is nog niet geeindigd; ook hierin vragen wij uw gebed.

Het woord, ter opening dezer Synode gesproken, is ook onze leuze en mijn slotwoord: *de Heere is onze Rechter, de Heere is onze Wetgever, de Heere is onze Koning; Hij zal ons behouden!*

Dat zij zoo!

ART. 42.

Onderscheidene broeders maken van de gelegenheid gebruik om broeder ZWEMER vragen te doen.

Sommigen maken de opmerking: of misschien de Hollandsche kolonie niet te weinig zelfstandig begonnen is. Vooral in de kwestie van het theologisch onderwijs wordt ernstig tot volharding aangespoord, zelfs al moest daarmede de Hollandsche kolonie als Kerk zelfstandig optreden tegenover het Engelsch-sprekende gedeelte dier Kerk. Anderen nog dringen er op aan, dat de strijd

tegen de geheime genootschappen worde voortgezet; dan zou de Hollandsche kolonie in dezen het „Gerstenbrood van Gideon“ zijn.

Nadat br. ZWEMER betuigd heeft hoe dit uit zijn hart gesproken is, en in de kwestie der geheime genootschappen nog opmerkt dat die kwestie zich onverwacht opdeed en te voren niet werd vermoed, spreekt Docent DE COCK ZEW. namens de Vergadering aldus toe:

't Verblijdt ons, broeder, u ginds uit Amerika als Hollander in ons midden te begroeten. Wat we hoorden deed ons goed; wij verheugen ons dat uw oog open is voor de gevaren, die er zijn. Blijve uw oog er voor geopend! Zoekt kracht bij God, opdat gij een zoutend zout moogt zijn. Was de opwekking bij u de rechte, werkte de adem des Geestes haar, was 't alzoo eene strooming des Geestes, 't kome ook alzoo bij ons, opdat het hart der vaderen tot de kinderen wedergebracht worde!

Breng aan uwe Kerk onze hartelijke groete, en God geleide u en de uwen op uw terugreis over den Oceaen!

ART. 43.

De Pres. verzoekt de broederen, die over de Doopskwestie wenschen te spreken, hun gedachten in hoofdzaak op het papier te stellen, om een niet-rond-zwevende, maar degelijke, op de zaak ingaande, discussie te verkrijgen.

ART. 44.

Een der broeders maakt de opmerking dat twee leden reeds de Verg. hebben verlaten, en vraagt: of dit maar zoo mag? De Pres. wijst op het ongeoorloofde daarvan.

Morgen voorm. zullen, D.V., bij 't begin der zitting, de Schot-sche broeders spreken.

ART. 45.

Met het zingen van Ps. 133 : 3.

Waar liefde woont gebiedt de Heer den zegen,
en dankgebed door Rev. A. ZWEMER, wordt deze aangename,
leerrijke, zitting, die langer dan gewoonlijk duurde, besloten.

Vijfde Zitting.

Donderdag-Voormiddag.

ART. 46.

Ds. GISPEN opent de Verg. met gebed. Gezongen Ps. 68 : 8

Dat Bazans hemelhooge berg,
Met al zijn heuveln Sion terg.

ART. 47.

Aan de broeders uit Schotland wordt nu gelegenheid gegeven het woord tot de Vergadering te richten.

De president noodigt hen daartoe uit met de volgende woorden :

„Hoogerwaarde vaders en broeders in JEZUS CHRISTUS! Wij verblijden ons altijd broeders uit Schotland in ons midden te zien, maar vooral nu wij in deze plaats, Dordrecht, vergaderd zijn. Een Synode te Dordrecht kan in Groot-Brittanje niets iets onbekends zijn. Vóór 260 jaren zijn er ook van uwe voorouders op die Synode van Dordrecht tegenwoordig geweest. Zij hebben met onze Vaders daar gearbeid tot handhaving van de leer der soevereine genade Gods; de leer van de vrije genade des Vaders, de algenoegzaamheid en volkomenheid van het verlossingswerk des Zoons en de onweerstaanbare kracht des Heiligen Geestes. Nog staan wij in die leer. Ze is onze roem, onze troost, onze kracht. Daarom, dubbel welkom in ons midden, broeders. En met blijdschap stellen we u thans in de gelegenheid tot ons te spreken.”

Dit woord wordt hun vertolkt door br. ZWEMER, die voorts geheel op zich neemt als tolk de Vergadering in dezen te dienen, naardien dit ZEW. niet ongewoon is, en hij hierdoor andere broeders ontlast van eene voor hen minder gemakkelijke taak.

ART. 48.

Dr. THOMSON — afgevaardigde van de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland, Leeraar in Edinburgh, schrijver van onderscheidene godgeleerde werken — neemt het woord en spreekt ongeveer het volgende :

„Geliefde broeders in onzen Heere JEZUS CHRISTUS! 't Verblijdt mij zeer tot uwe hooggeschatte Vergadering het woord te mogen richten. Nu 21 jaar geleden, werd ik voor 't eerst met uwe Kerk bekend bij een bezoek aan uwe Theologische School te Kampen. Toen geïntroduceerd als »de Kerk der Erskines”, was die naam voor ons een paspoort bij uwe Kerk. 't Is voor mij eene aangrijpende gedachte, dat ik thans alleen over gebleven ben van hen, die toen met mij waren.

In 1863 kwam ik met dr. SOMMERVILLE te Franeker, op uwe Synodale Vergadering aldaar. 'k Heb toen met blijdschap uwe Kerk leeren kennen en door de hulp van de bekwame zonen van professor BRUMMELKAMP op enkele plaatsen gepredikt, en

met sommige Gemeenten kennis gemaakt. En nu 'k na 16 jaar weer in uw midden mag wezen, is 't me oorzaak van vreugde te zien hoe voorspoedig de Heere u gemaakt heeft.

Uw president heeft reeds gezegd: we zijn hier in Dordrecht; en wij zeggen: als vóór 260 jaar is er weer, en voor de eerste maal, eene Christ. Gereformeerde Synode als toen. Die Synode was als een oecumensch (algemeen) Concilie, en heeft in welbewezen redenen het verschil tusschen het Calvinisme en het Arminianisme aangetoond, tot onderwijs voor de geheele wereld.

Onze eigene Schotsche Synode had daar ook een echt oorspronkelijken Schotschen afgevaardigde, die in de eigenaardige Schotsch-nationale kleederdracht ter Vergadering kwam, maar die eerst met de meer deftige Hollandsche kleeding moest verwisselen, vóór hij werd toegelaten. Ge ziet, broeders, dat we thans in eene meer voegzame kleeding in uw midden zijn.

De geschiedenis onzer Kerk in de jongst verlopen 16 jaren is niet onbelangrijk.

We wijzen u eerst op de langdurige onderhandelingen, die gevoerd zijn tot vereeniging van onze Presbyteriaansche Kerk met de Vrije Schotsche Kerk. Door tegenzin van velen zijn die onderhandelingen gestaakt, maar er is geenerlei beslissing uitgesproken; 't is naar onze gedachte eene vraag, die steeds terugkeert.

Dan heeft onze Kerk een 100 tal Gemeenten afgestaan aan de Engelsche Presbyteriaansche Kerk; Gemeenten, die vroeger, ofschoon in Engeland gevestigd, tot onze Kerk bleven behooren.

Schade, gelijk sommigen vreesden, heeft dit onze Kerk niet gedaan; zelfs niet in de fondsen.

Als met de rib van ADAM — zóó was de Heere ons ten goede — werd het gemis niet gevoeld en het schijnbaar verlies zelfs tot eene groote winst.

Een ander groot werk is de nieuwe organisatie onzer Theologische School. Was vroeger de tijd der studie: vijf jaren, met twee maanden jaarlijks onderwijs, thans is dit: drie jaren, met vijf maanden onderwijs. Ook mogen de professoren thans geen Gemeente meer dienen, maar moeten zij zich aan het onderwijs alleen wijden.

Voor alle dingen dringen wij bij de studenten aan aan op persoonlijke godsvrucht: daarin en niet allereerst in de wetenschap zoeken wij den waarborg tegen het weggesleept worden door de dwaling, die smeltkroes onzer eeuw.

't Laatste gewichtige werk was de revisie onzer Belijdenis. Geene enkele verandering is daarin gebracht.

't Bleek der Gemeente geene behoefte te zijn. Slechts bij een enkel punt was behoefte aan opheldering.

Die Belijdenis moet door ieder leeraar ondertekend worden en is voor hen verbindend. Daarom is zelfs een leeraar in onze Kerk, die de eeuwigheid der straf loochende, van de Evangelie-bediening ontzet.

Ons zendingswerk is uitgebreid. In *Jamaica, Demerary, Malabar, Engelsch Indie, Japan, China en Spanje*, arbeiden onze zendelingen.

Iedere Gemeente onzer Kerk is dan ook overtuigd een zendings-gemeente te moeten zijn.

En nu, eerwaarde president, nog een enkel woord als uitdrukking onzer hoogachting.

Geene afgevaardigden zijn op onze Synode met meer hartelijkheid ontvangen dan uwe beide oudste professoren VAN VELZEN en BRUMMELKAMP.

Toen professor BRUMMELKAMP, wiens innemend voorkomen aller aandacht trok, in ons midden opstond, was het door geheel de Vergadering: daar zijn de Hollandsche broeders!

Zie, gemeenschappelijke hoop, gelijke Belijdenis, gelijke geschiedenis, dezelfde worsteling, verbinden ons. Dat is de oorzaak dier sympathie.

Scheiding van de Staatskerk was herleving voor ons volk, toen, door trouweloos toegeven 't Christelijk geloof bezwaken zou zijn.

Wij vergeten 't niet hoe in die dagen van worsteling uw land ons toevluchtsoord was, en Utrecht een dier vervolgde voorgangers, een mijner voorvaderen, 16 jaren lang herbergde.

Broeders, thans staat dan onze Kerk tegenover Uwe Vergadering, en zij spreekt over U uit den Hoogepriesterlijken zegen: de Heere zegene u en Hij behoede u; de Heere doe Zijn aangezicht over u lichten en Hij zij u genadig; de Heere verheffe Zijn aangezicht over u en schenke u Zijnen vrede! Amen.

b. De tweede afgevaardigde der zelfde Kerk, Dr. TAYLOR van *Glasgow*, ook schrijver van onderscheidene werken, neemt daarop 't woord en voegt aan het woord van dr. THOMSON het volgende toe:

Ook mij is het alleszins aangenaam, eerw. vaders en broeders, in naam mijner Kerk hier tot u te mogen spreken. Ge hebt reeds gehoord: met belangstelling zien we wat hier geschiedt, wat uwe Kerk is en doet.

Reeds in de geschiedenis van beide volken zijn vele redenen, waarom Schotland die belangstelling openbaren moet. De verwantschap met uw volk leent aan het Schotsche karakter den ernst, dien het paart aan de vurigheid van het Keltische ras.

Hoeveel is er niet in beider geschiedenis, dat overeenstemt. Beide volken kennen een gewetenstrijd voor de ware vrijheid; beide volken bleven, na langen en hevigen strijd, overwinnaar. Dat wekt sympathie.

Bovendien: handelsbelang, tot beider voorspoed en welvaart. Vooral: de verhandelingen der vroegere Hollandsche godgeleerden, die handboeken bij de studie in de godgeleerdheid op onze scholen werden;

de behoefte, die er vroeger voor onze rechtsgeleerden bestond om hunne studiën in Nederland te voltooien, eer zij bekwaam geacht werden tot hunne taak; zie, dat alles werkte mede. Nederland was ons toevluchtsoord. En toen de *Stuarts*, niet slechts handhaving der rechten maar herstel van Rome's oppermacht wilden, en dit zouden hebben volvoerd, — 't kan nooit uit onze herinnering gewischt, dat toen een Nederlandsch vorst, WILLEM VAN ORANJE, onze bevrijder was. Die tijden vergeten wij niet, toen de Schotsche brigade onder WILLEM VAN ORANJE ten strijde optrok.

Maar onze Kerk in *Schotland* heeft bijzondere redenen om de gemeenschap met Uwe Kerk te doen voortduren. Onze oorsprong is aan de Uwe gelijk. Onze voorvaders werden door de Staatskerk bestreden, wyl zij de dwaling bestreden en de tucht wilden handhaven. In die Kerk toch werden aan de Gemeente Leeraars opgedrongen, door het juk van het patronaat, die een ander evangelie zochten te prediken, ofschoon daar geen ander evangelie is. Zij ontkenden en verbergden de groote waarheden van het Evangelie en predikten in plaats daarvan deugden, op een grondslag, dien de heiden zelf goedkeuren zou. De tucht werd niet slechts verwaarloosd, maar ontbrak; onzedelijkheid werd niet gestraft.

Onverdraagzaam was men alleen voor de rechten van Gods volk; gereed om uit te werpen de Leeraars, die deze rechten verdedigden.

De *Erskines* konden niet dragen die afwijking van de leer en moesten daarom uit de Kerk worden gezet. Anderen gingen toen vrijwillig mede, en zij vormden de Kerk, die thans nog bestaat; die nu door ons tot U spreekt.

Dat was ook de ervaring van Uwe Kerk.

De *Erskines* hadden eene harde worsteling, ook tegen de vrienden der rechte leer, die zich aan het juk der Staatskerk bleven onderwerpen. Maar noch de dreigingen der vijanden, noch de verlokkingen der vrienden deden hen wankelen. Zij bleven in die donkere tijden verkondigen den uitnemenden rijkdom der genade.

Ook gij hebt door Gods genade deze banier opgeheven, en God heeft het gezegd. Onze Kerk begon met 4 Gemeenten. Thans hebben wij 504 Gemeenten, terwijl wij 100 Gem. in Engeland aan de Engelsche Presb. Kerk afstonden. Gij zijt met 7 Gem. begonnen, en nu telt gij 350 Gemeenten. Onze Schotsche Kerk heeft daarvoor 100 jaar noodig gehad. God deed u daartoe in bijna 50 jaar komen. Als een mosterdzaad waart ge in uw begin; maar in uw bloei wordt gij reeds tot een boom, groot en sterk.

'k Hoop van harte dat Uwe Kerk ook zijn mag als in die andere gelijkenis:

het zuurdeeg, verborgen in de drie maten meels, totdat het alles heeft doortrokken.

Op één punt van overeenstemming nog zij 't mij vergund te wijzen. In uw en onzen arbeid merken wij dezelfde inspanning aller krachten om in de behoefte tot *opleiding der Dienaren des Evangelies* te voorzien.

Dat was in den eersten tijd zoo moeielijk. »Geef ons Leeraars» — was de steeds herhaalde vraag.

De verzoeking was sterk om uit te zenden jongelingen zonder genoegzame bekwaamheid.

Maar 't werd een veel geringer gevaar geacht weinige dienaren te hebben, dan onbekwame dienstknechten, die niet weten wat zij zeggen moeten. Dat is ook bij u duidelijk.

Welnu, gij hebt 't voorrecht reeds zes bekwame en geleerde professoren te bezitten, die reeds velen toegerust hebben tot den strijd.

De toestand der Kerk eischt wetenschap bij hare dienaren. Zij, die wij zenden, moeten als rechte zonen »met de vijanden weten te spreken in de poort.» (Ps. 127.)

Broeders, de Kerken des Heeren in het Buitenland zien op Uwe Kerk als het bolwerk tegen het rationalisme in Nederland. Met stil vertrouwen verwachten wij dat gij mannen kweeken zult, die den strijd des Heeren tegen de Filistijnen strijden zullen.

De Verg., blijkbaar verkwikt door het gehoorde, neemt eenige oogenblikken pauze, na het zingen van het lied der hulde aan den Koning der Kerk, Ps. 89 : 8

»Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht!»

Art. 49.

Na de pauze is het woord aan de afgevaardigden van het „comité voor de Zending” van wege den *Algemeenen Bond van Presbyteriaansche Kerken*.

Het eerst spreekt Rev. GILLIES, vroeger zendeling op Jamaica, lid van de Vereen. Presb. Kerk en Secretaris van het Schotsch nationale Traktaat-genootschap.

»k Breng, vaders en broeders, U en in U aan Uwe Kerk de groete van den »*General Presbyterian Council*.»

De hartelijke woorden, tot u reeds gesproken, hebben mijne volkomene instemming. Inderdaad; 't is zoo, wij gevoelen ons hier tehuis. 't Eenige wat op ons genot een storenden invloed heeft is — de schaduw van Babels torenbouw; 't is de vloed van Hollandsch, waarin wij ons verliezen. Maar de ark, die ons vereenigt, is Gods Verbond; de olijftak des vredes, die ons verbindt, is JESUS, ons aller Koning.

De arbeid, het gebed, de hoop, van den Bond, die mij hier zendt, kan niet juister omschreven worden, dan met het aangrijpende woord uit Psalm 72 : »En de gansche aarde worde met Zijne heerlijkheid vervuld. Amen! ja, amen!»

Wij bedoelen: het doel van den Presbyterian Council is: om al wat saam behoort, tot elkander te brengen, en daardoor te versterken in de verdediging van het Christelijk geloof.

Diezelfde gedachte was reeds de begeerte van CALVIJN. Hij schreef aan CRANMER: »een van de groote oorzaken van droefheid is, dat er geen tijdelijke overeenstemming is tusschen de Kerken van verschillende landen. Wij mochten daarom wel zwijgen van gemeenschap der heiligen. 't Is grootendeels der Vorsten schuld. Zij breken het lichaam van Christus.»

In diezelfde geest is het ons doel alle goede en wettige middelen te beproeven

om de verschillende Kerken te vereenigen. Arbeid noch moeite mag gespaard worden. Daartoe bestaat onze Presbyteriaansche Alliantie. Wilt deze in uw midden nog niet veel besproken is, zal 'k u de voornaamste zaken mededeelen.

Die Presbyteriaansche Alliantie is saamgesteld uit afgevaardigden van de verschillende Kerken, zoowel ouderlingen als predikanten.

Elke Kerk van 100 Gemeenten kan zich doen vertegenwoordigen door 1 predikant en 1 ouderling.

Uwe Kerk kan zich dus door acht leden doen vertegenwoordigen. Hebben wij uwe professoren BRUNNELKAMP en VAN VELZEN met genoeg ontmoet, wij zullen hen ook op de eerstvolgende Vergadering te *Philadelphia*, hen en zes andere broeders daarenboven, met genoeg ontvangen.

Die Vereeniging is geene macht om in te grijpen in de verhouding met andere Kerken. Zij overweegt vraagstukken die in 't belang zijn van alle Kerken, bijzonder van die Kerken, welke vervolgd worden.

Zij beveelt den presbyteriaanschen regeeringsvorm der Kerk aan als naar de Schrift; zij bespreekt de verbreiding van het Evangelie, de verdeeling van den arbeid der Zending op de verschillende posten; de ontwikkeling der predikanten; het gebruik maken van de drukpers voor de verbreiding der waarheid; de heiliging van den Sabbath.

't Zendingswerk wordt vooral door haar behartigd. Daarom is het volgende besluit genomen op de laatste Vergadering: het zendingswerk is een werk van de hoogste noodzakelijkheid; het moet door alle Christelijke Kerken worden volvoerd; daarom zal er een Comité worden benoemd om te verzamelen en bekend te maken alle zaken, op de Zending betrekking hebbende, benevens de wijze hoe het best dat werk Gods kan werken. Dr. MURRAY MITCHELL, president van dit comité, zal daarover tot u spreken.

Op de volgende vragen wenschen we dat ook uwe Kerk een antwoord geve: welke zijn de in uwe Kerk geldende geloofsbelijdenissen? Zijn er ook vroegere Belijdenisschriften? Welke veranderingen zijn er in aangebracht? Zijn er nog andere Formulieren van onderteekening? In hoeverre zijn leeraars en leden tot onderteekening verplicht?

Vooraf de Kerk der *Waldenzen* in de vallei van *Piëmont* wordt door ons gesteund; wij hebben een som van 12000 pond (een pond is 12 gulden) voor de traktementen hunner predikanten noodig en denken tegen het volgende jaar die som bijeen te hebben.

Wij arbeiden tot verkrijging van eene volledige verzameling van bescheiden betreffende de historie der *Presbyteriaansche* Kerken, sedert de Reformatie, opdat ook dit nieuwe opwekking geven zou; we komen thans ook om de laatste en beste informaties tot u. Daarom hopen wij zeer dat gij u zult doen vertegenwoordigen, om ook over samenwerking in zendingarbeid te spreken.

Eindelijk: de gedachte, waarvan de Council is doordrongen, is:

Genade en vrede zij u van God den Vader, in Jezus Christus, onzen Heere, door de krachtadige werking des Heiligen Geestes!"

Daarna spreekt tot de Synode Dr. MURRAY MITCHELL — lid en honorair secretaris der Vrije Schotsche Kerk — mede-afgevaardigde van het voornoemd Comité:

»Vaders en Broeders! 'k Zal niet lang spreken. 'k Weet wel, gij wordt niet moede ons te hooren, maar uw tolk zou wel moede worden van het tot u over brengen onzer woorden.

Ook mij is het genot en een eer in uw midden te zijn. Ook ik kan noch onze nauwe gemeenschap met u, noch uwe groote wetgevers, noch uwe uitnemende Schriftgeleerden, noch uwe klassieke verdediging van den waren godsdienst, vergeten; ook zal ik niet vergeten dat wij op de herleeftde Synode van Dordrecht tegenwoordig waren.

Sedert 260 jaren hebben er vele veranderingen plaats gegrepen. De oude worsteling heeft zich herhaald. 't Is nu meer dan ooit behoefte om vast te staan!

Blijde zijn wij de rechte banier in uw midden opgericht te zien, met het woord van CONSTANTIJN als uwe leuze: »*in hoc signo vinces!*» — in dit teeken zult gij overwinnen.

Tot blijdschap is het mij dat de Kerk zóó voortgaat, getrouw aan de beginselen van Calvijn, wier heilig vuur van hemelschen oorsprong getuigenis geeft.

Waarom wij hier zijn? Broeders, terwijl wij voor de Reformatie alle achting hebben en den arbeid dier tijden waardeeren, weten wij het: 't Zendingswerk werd niet behartigd, gelijk dit behoefte was.

Dit moet geschieden. Allen, die het Evangelie Gods prediken, zijn overtuigd dat de waarheid moet worden verspreid. Als gij de Kerk uitbreiden wilt, evangeliseert. Zal het water een frissche stroom blijven, dan moet het niet stil staan.

Is het Zendingswerk vanuit *Nederland* eenigermate voorspoedig, eene nieuwe poging tegenover *Mahomedanisme* moet aangewend. Dat kunt gij, want ik begrijp: uwe Kerk is een Zendingskerk.

DÖLLINGER heeft gezegd: het Mahomedanisme bedekt Azie en Afrika als een stortvloed, en het gaat voort zich, in 't minst niet verzwakt in kracht, te verspreiden, in Nederlandsch Indië het allermeeft.

Dit zeg ik vooral tot onderzoek naar de waarheid. Op eene Verg. in Oct. 1878 is dit besproken, en het bleek ons: waar de Hollandsche Regeering haar overwegenden invloed kon doen gelden, volgt het Mahomedanisme als een booze geest. Zelfs de beschaving werkt daartoe mede. De stoombooten nemen nu duizende pelgrims mede naar *Mekka*, die, als ze terug komen, met alle kracht de leer van Mahomed verspreiden, terwijl vroeger maar enkele pelgrims met veel moeite die bédevaart konden ondernemen.

Alle Kerken der Reformatie moeten samenwerken om, door nieuwe kruistochten met een beter doël, »de halve maan« te bestrijden.

Ook uwe Kerk moet zich daaraan niet onttrekken. Want gelijk de lava-stroom, zoo verspreidt zich de stroom van het Mahomedanisme met onweerstaanbaar, alles verwoestend, geweld, om straks hard als een steenrots, de volken ongenaakbaar te doen zijn voor het woord des Evangelies. Zij de uitslag dier samenwerking, als eens bij de prediking van PETER VAN AMIENS, de alles bezielende leuze:

»God wil het!»

»God, onze God, zal ons zegenen en alle einden der aarde zien Zijne heerschappij!»

ART. 49.

Na 't zingen van Ps. 72 : 6

Ja, elk der Vorsten zal zich buigen
En knielen voor Hem neêr!

wordt de Vergadering in de gelegenheid gesteld enkele vragen tot de broeders uit Schotland te richten.

Onze Zendingsdirektor beantwoordt eerst de vragen, gedaan door den laatsten spreker. Wat de vrees betreft, dat door de praktijk van de Nederlandsche Regeering de uitbreiding van het Mahomedanisme in de hand wordt gewerkt, die vrees is, helaas! maar al te gegrond. (Met leedwezen wordt dit vernomen.) Onze Zending mist daardoor de hulp en den steun, dien het zendingswerk in Engelsch-Indië heeft.

Wat de arbeid van Engelsche zendelingen in onze bezittingen be-

treft, hieraan zouden vele bezwaren verbonden zijn. De Rijnsche zending wordt door de Regeering maar zoo wat toegelaten.

Daarna worden de volgende vragen gedaan en beantwoord:

„Wat dunkt er u van, als wij een zendeling plaatsten te *Singapore*?”

— Daar is geen zendeling, en de behoefte is groot. De Engelsche Presbyteriaansche Kerk heeft er een prediker gehad, maar geen zendingspost. En of die arbeid slagen zou — zulks zou veel afhangen van den zendeling, die daar komen mocht.

„Ordent het „*Committee of foreign missions*” zelf de zendingen?”

— Neen; het laat dit aan de verschillende Kerken over.

„Indien wij b. v. een zestal jongelingen hadden, wier opleiding tot zendeling voltooid was, zou het Comité voor de uitrusting willen zorgen, als ons daartoe de middelen ontbraken?”

— Er is reeds aan de oprichting van een fonds, waaruit zulks zou kunnen geschieden, gedacht.

„Erkent de „*Council*” ook particuliere Zendingsvereeningen?”

— Alleen de Zending van Kerken.

Bij eene nadere vraag naar het onderwijs in de theologie blijkt: dat dit ook door de Universiteiten gegeven wordt. Deze Universiteiten hebben een eigen bestuur en staan niet onder de Kerk. Zij zijn evenwel ook vrij van de Regeering des lands. De professoren worden door senatoren benoemd, maar sommige senatoren ook weer door professoren.

De professoren moeten beloven niets ten nadeele der Staatskerk te doen.

Bronnen van inkomst zijn: collegie-gelden en entrées. De Staat betaalt dus dit onderwijs niet. Alleen de professorale katheders, welke ledig mochten staan, worden in het belang der wetenschap door de Staat bezet.

De doctorale graad wordt alleen door de vier Universiteiten verleend, aan hen, die daartoe door de kerkelijke professoren worden voorgesteld. Aan andere scholen wordt die graad niet verleend; en ook leden van buitenlandsche Kerken zouden alleen langs den gewonen weg den doktorstitel kunnen verwerven. Met „kerkelijke professoren” worden bedoeld de professoren van de Theol. Scholen der Vereen. Presbyteriaansche en der Vrije Schotsche Kerk.

Bij eene vraag naar de geruchten omtrent prof. SMITH, aan de broeders der Presb. Kerk, blijkt het dat bedoelde professor tot de Vrije Schotsche Kerk behoort; dat hij onder kerkelijke behandeling is, wegens twijfel omtrent de authenticiteit van een ge-

deelte van Deuteronomium, hoewel hij verklaart de inspiratie en canoniciteit ook daarvan geheel te erkennen.

Een gerucht alsof slechts met één stem meerderheid tot kerkelijke behandeling van prof. S. zou zijn besloten, en dus de minderheid voor zijn meening partij trok, berust op een vergissing; de minderheid verschilde alleen hierin van de meerderheid: dat zij het beter achtte vooraf nog door een Comité met hem te spreken.

Nog worden de volgende inlichtingen gevraagd en verkregen.

„Waarom zijn de onderhandelingen tot vereeniging met de Vrije Schotsche Kerk afgebroken?”

— De Presb. Kerk wil in geen geval Staatsgeld aannemen; de Vrije Schotsche Kerk acht het wel beter niets te ontvangen, maar oordeelt toch: in een gegeven geval kan 't geen kwaad; b.v. als 't aangeboden werd. Wegens dat verschil vooral zijn de onderhandelingen afgebroken.

„Worden er op de vergadering van den „General Presbyterian Council” ook Gemeenten als bijzondere gedeelten van Kerken toegelaten?” Ja.

„Maar, indien blijkt dat zij, schoon zij zeggen de Gereformeerde leer lief te hebben”, nochtans de tucht over leer en leven, zelfs in eigen Gemeente, niet handhaven?”

— Die vraag is niet aan de orde geweest, maar wij gelooven: de zoodanigen zouden, als het bekend was, niet worden toegelaten.

„Hoe zijn dan een predikant der Ned. Herv. Gem. te Amsterdam met een ouderling ontvangen?”

— Zij zijn daar niet als afgevaardigden van een Kerkeraad maar als bijzondere personen ontvangen.

„Waarin bestond bij de revisie der Belijdenisschriften de toelichting, die noodig scheen?”

— Er werden enkele punten misverstaan door jeugdige predikanten; zoo b.v. de leer der verantwoordelijkheid des menschen in verband met de leer der „besluiten.”

„Hoe staat het met 't reizen op den dag des Heeren?”

— Van publieke vervoermiddelen wordt door onze predikanten en leden geen gebruik gemaakt; dat is algemeen veroordeeld; niet alzo het gebruik maken van een bijzonder rijtuig om naar een andere plaats te gaan prediken.

ART. 50.

Docent VAN VELZEN spreekt dien broeders het volgende afscheidswoord toe:

Geliefde broeders! uwe komst op de Synodale Vergadering onzer

Kerk, hier te Dordrecht, is ons reden van bijzondere blijdschap. Gaarne zou ik uitwijden hoe vele oorzaken we hebben, waarom wij blijde zijn u te zien; maar als dit alles u moest worden medegedeeld, dan zoudt ge ons niet ter bestemder tijd kunnen verlaten. Alleen moet ik zeggen hoe wij niet alleen aan uwe Kerk verplichting hebben, maar ook aan u persoonlijk, geliefde broeders! De hartelijke, innemende wijze, waarop gij de tolk uwer Kerk waart; de moedgevende woorden, tot ons gesproken, bewijzen zulks.

In sommige opzichten moest uw verblijf in ons Vaderland minder aangenaam voor u zijn. Hoe moest u niet treffen, reeds bij uw eerste intrede in ons land, het misbruik van sterken drank, het woest rumoer en getier op de straten, de slechte lektuur in onze stations en boekwinkels aangeboden en verkocht; de algemeene ongodsdienstigheid des volks. En, broeders, gij hebt het geringste maar gezien. Kendet gij het ongeloof en de onzedelijkheid, die zelfs in de hoogste kringen des lands zijn doorgedrongen, hoe zoudt gij dan met ons treuren over ons Vaderland.

Reeds hebt gij aangemerkt hoe de voortgang van het Mahomedanisme door het Bestuur in onze Overzeesche bezittingen bevorderd wordt; maar, wat u minder bekend is, ook hier te lande werkt de Regeering tegen.

En terwijl ik tot u spreek, terwijl wij hier vergaderd zijn, zit een onzer Gemeentelieden, wegens getrouwheid aan den Heere, wegens het niet willen ontheiligen van den dag des Heeren, in de gevangenis. Deswege vervult droefheid ons hart. Maar ook is er reden van blijdschap. Dat wij hier zijn in Dordrecht, dat wij hier de hoogste Vergadering onzer Kerk te zamen zien, op dezelfde grondslagen voortbouwende als de kerk vóór 260 jaren; dat vertroost ons, dat is ons een groote vreugde. Dat wij uwe belangstelling in onze Kerk vernemen, het is ons tot bemoediging.

Gisteren spraken broeders tot ons uit andere Kerken. Zij zeiden tot ons: gij zijt groot en wij zijn klein; gij zijt sterk en wij zijn zwak! En nu staan wij tegenover u, en wij kunnen spreken: gij zijt groot en wij zijn klein; gij zijt sterk en wij zijn zwak. Maar broeders! wat is groot of wat is klein in de oogen Gods? God alleen is groot! En Zijn Koninkrijk zal zijn als een berg, die geheel de aarde bedekt.

Wij zien hier in de afgevaardigden leden van twee Kerken, die naast elkander staan, en die wij toch beide erkennen moeten Kerken te zijn, gebouwd op het zelfde fundament. En toch staan ze gescheiden wegens zoo beuzelachtige geringe redenen. Broeders! wat dwaasheden, wat dwaasheden; zal het dan niet zijn: „een kudde onder éénen Herder”?

Moge uwe bede, tot onze Kerk gesproken, worden vervuld. Wordte zij ook over u vervuld. Dat het meer en meer in alles blijken moge: *De Heere is onze Wetgever; de Heere is onze Rechter; de Heere is onze Koning; Hij zal ons behouden!*
Amen.

ART. 51.

Rev. THOMSON geeft, ook namens zijne medeaafgevaardigden, broeder ZWEMER hunne erkentelijkheid te kennen voor de moeilijke taak als tolk, waarvan ZEW. zich zoo uitnemend heeft gekweten; waarbij de prases den dank der Vergadering voegt.

ART. 52.

Nog wordt eene Commissie benoemd om met de Schotsche broeders, op hun verzoek, over de belangen der Zending nog in 't bijzonder te spreken. Die Commissie zal bestaan uit de broeders: VAN VELZEN, BRUMMELKAMP, DONNER, BULENS en LINDEBOOM.

ART. 53.

Aan al de Buitenlandsche broederen wordt door de Vergadering, die heden als gister bijzonder opgewekt was, van heeler harte toegezongen Ps. 134 : 3

Dat 's Heeren Zegen op U daal!

Met dankzegging en zegenbede, waarin Ds. LINDEBOOM voor gaat, wordt deze zitting gesloten.

Zesde Zitting.

Donderdag—namiddag.

ART. 54.

De zitting wordt, na 't zingen van Ps. 68 : 2

Maar 't vroome volk, in U verheugd,
met gebed geopend door Ds. VAN DER SLUIJS.

ART. 55.

De notulen der tweede zitting worden vastgesteld.

ART. 56.

Eenige broeders, leden der Vergadering, wenschen eene schrif-

telijke verklaring in de Notulen opgenomen, te zien: dat zij bezwaar hebben omtrent het door de Vergadering genomen besluit in zake punt 1 der Agenda. Hierover ontstaat eenige discussie. Sommigen meenen: slechts aanteekenen van *protest* tegen eenig besluit wordt in de Notulen opgenomen; anderen zeggen * ieder lid heeft het recht opname van eene verklaring als bovenbedoeld te *vragen*.

Met 23 tegen 16 stemmen besluit dan ook de Vergadering: dat bedoelde schriftelijke verklaring in de Notulen zal opgenomen worden. Zie boven ART. 19.

ART. 57.

De voortzetting der discussie over letter B punt 1—3 van de Agenda (zie art. 27 dezer Notulen), wordt uitgesteld tot de volgende zitting; naardien eenige broeders, nog staande deze namiddag-zitting, eene conferentie zullen houden met de Schotsche broeders, en zij, als leden der Vergadering, vooral de discussie over bedoeld punt gaarne willen bijwonen.

ART. 58.

Derhalve komt nu aan de orde letter B punt 4 Agenda.

„Protest der Classis Dordrecht tegen het antwoord der Provincie Z.-Holland op hare vraag: mag men leden der Gemeente, die aldoor het gebruik van het H. Avondmaal nalaten, op grond van de onbekeerlijkheid, waarin zij, naar hun eigen zeggen, leven, als leden beschouwen, op welke de gewone kerkelijke censuur niet van toepassing is? De Prov. Vergad. had gezegd: dat men wel degelijk onderscheid tusschen verachting en gemoedelijk bezwaar moest maken.”

De Commissie der Classis *Dordrecht* leest, bij monde van ds. NIEUWENHUIS, eene uitvoerige memorie van toelichting voor, waaruit blijkt: dat de Classis *Dordrecht* met bovenbedoelde vraag op de Prov. Verg. van Z.-Holland gekomen was, wegens de treurige splitsing, in vele Gemeenten waar te nemen van de leden der Gemeente in: *avondmaalgangers* en *niet-avondmaalgangers*; dus in leden, die hunne belijdenis beleven en — die met hunne belijdenis in strijd zijn. Naardien men meende dat men bij dien toestand niet mocht blijven rusten, vooral in aanmerking nemende art. 73 der Synode van Dordrecht 1574, zoo hoopte de Classis, langs dezen weg, eene Synodale aanwijzing te ontvangen, hoe met niet-ten-Avondmaal-gaande leden te handelen. De Prov. Vergadering had evenwel de vraag der Classis niet overgenomen, maar dezen vriendelijken en broederlijken raad gegeven:

de Provinciale Vergadering, oordeelende dat de Doop ten Avondmaal verplicht, raadt de Classis Dordrecht wel degelijk onderscheid te maken tusschen verachting der Sacramenten en nalating van het H. Avondmaal uit gemoedelijk bezwaar; naardien hierop de kerkelijke censuur nooit is toegepast.

Hiertegen meent de Classis te moeten protesteeren.

De door haar bedoelde leden toch zijn geen verwerpers van Gods Woord, noch goddeloozen, maar rechtzinnige, zedelijke, godsdienstige leden, die zich *onafgebroken* onthouden van de tafel des Heeren, wegens hun ongelooft, dat zich openbaart in een niet-aannemen van JEZUS, zooals JOHANNES dat teekent in JOH. 1 : 11 : „de Zijnen hebben Hem niet aangenomen”. Als belijders zondigen zij tegen het bevel: „doe dat tot Mijne gedachtenis”; en tegen het vierde gebod, naar de uitlegging van den Catechismus; Zondag 38.

Is 't nu niet met Gods Woord, het karakter der Kerke Gods en de praktijk der Gereformeerde Kerk, in strijd, aan bovenbedoelde leden de rechten der kerk te verleenen, hen de doopsge-
lofte te laten afleggen, en voor alle ambten verkiesbaar te stellen?

De Classis meent nog het volgende viertal gronden aan haar protest te kunnen toevoegen:

a. Indien het antwoord der Prov. *Z.-Holland* juist is, dan behoeven ook alle andere wetten en ordinantiën des Heeren, die bij leden Zijner Gemeente gemoedsbezwaar wekken, niet ten hunnen opzichte gehandhaafd te worden.

b. De vraag noch de bedoeling der Classis is in 't rechte licht voorgesteld; alsof de kleingeloovigen en bekommerden onder de censuur zouden moeten geplaatst; hetwelk de bedoeling volstrekt niet is.

c. Er zijn slechts twee soorten van niet-Avondmaalgangers, n.l. verachters en gemoeds-bezwaarden.

d. De Prov. Verg. van *Z.-Holland* gaat gewis te ver, door te spreken van niet-toepassing der censuur, wat toch met 't oog op art. 73 der Syn. Verg. te Dordrecht 1574, sterk te betwijfelen valt.

Een drietal vragen doet de Classis daarom aan de Synode:

1. Heeft de Kerk, in 1846 hare instemming betuigende met de verklaring VAN BRAKEL aangaande art. 28 der Ned. Geloofsbelijdenis, niet beleden: geene andere leden te dulden dan die als ware Christen-geloovigen hunne zaligheid van CHRISTUS verwachten?

2. Is het belijdenis-doen iets anders dan aanvraag om toelating

tot de tafel des Heeren en het ontvangen van recht daartoe?

3. Is het tegen Gods Woord aan zulke leden te ontzeggen : verkiesbaarheid tot kerkelijke ambten , en het recht om de Doops-gelofte af te leggen ?

Het præadvies van de Docenten en Zendingsdirector wordt gehoord , en eene belangrijke discussie , naar aanleiding dezer memorie van toelichting , gevoerd. Allen stemmen hierin overeen dat hier de vinger is gelegd op eene wonde in 't gemeentelijk leven , vroeger dikwerf in den vorm van doopleden-kwestie uit de Noordelijke Provinciën op de Synode ter sprake gebracht. Sommigen evenwel meenen : dat in de , door de Classis Dordrecht bedoelde , gevallen geen censuur mag worden toegepast , daar het h. i. toch neerkomt op gemoedsbezwaar ;

dat in art. 73 der Syn. van Dordrecht 1574 de nadruk moet worden gelegd op het woordeke „achterdenking” , 't welk zou beteekenen : toepassing van censuur indien men 't Avondmaal mocht verzuimen uit vrees voor vervolging , om alzoo niet openlijk „zijne religie gestand te doen” ; òf als er suspicie was van zonden , waaruit 't bezwaar voort zou komen ; dat ook de Synode van *Dordrecht* 1618/19 dit art. niet heeft overgenomen ;

dat het zeer zeker de taak is der Leeraren en Ouderlingen om door onderwijs dit kwaad te bestrijden , en er vooral op moet worden gelet wie men als leden der Gemeente aanneemt ; maar dat het niet toelaten tot 't afleggen der Doops-gelofte een middel zou zijn , erger dan de kwaal , en er in deze kwestie , naardien het ziekteverschijnsel een historisch-geworden is , met veel voorzichtigheid dient gehandeld.

Anderen leggen er meer den nadruk op , dat men geen aanmoediging geven moet aan 't ongelooft ; dat het niet schaadt indien zulke leden buiten de Kerk worden gezet , bij voortdurende weigering om ten Avondmaal te gaan ; dat het geheel in overeenstemming is met de Formulieren van Doop en Avondmaal , en met art. 73 der Syn. Dordrecht 1574 om dien eisch bij elk lid te handhaven ; dat wel de Syn. van D. 1618/19 dat art. 73 niet heeft overgenomen , maar dit alleen omreden het beginsel in het Formulier voor den Doop der bejaarden duidelijk was uitgesproken , in de te beantwoorden vragen ; en dat de niet-toepassing van art. 73 toen te wijten is aan de verslapping der kerkelijke tucht ; en dat men daarom bepaald den aandacht der Kerkeraden op art. 73 heeft te vestigen.

Nadat in 't algemeen is opgemerkt hoe eene bepaling : dat zulke leden althans geen kerkeradsleden mogen zijn , een steun voor die leden in hun verzuim van het H. Avondmaal zou kunnen wezen , en het dus beter is te spreken van de roeping der *ouder-*

lingen om ook in dezen met leer en voorbeeld de Gemeente voor te gaan.

Nadat de Classis D. een bepaald antwoord op het drietal vragen verzocht, maar tot antwoord ontvangen heeft: dat de Synode slechts uitspraak te doen heeft over het protest der *Classis* tegen het besluit der Prov. Verg. van *Z. Holland*, doch geen „Commissie van advies“ is – wordt het volgende voorstel met 37 tegen 1 stem aangenomen:

De Synode, overwegende: dat het H. Avondmaal, als instelling des Heeren een voorrecht is, door Hem aan de Gemeente geschonken, van welk voorrecht ieder, die belijdenis des geloofs heeft afgelegd, verplicht is gebruik te maken;

Overwegende: dat onze Vaderen, blijkens art. 73 der Synode van Dordrecht 1574,

»Het is der Dienaren en Kerkenraads Ampt vlijtig acht te nemen, wie de Lidmaten der Gemeenten zijn en voormaals geweest zijn. Item of zij telken Nachtmale communiceren; zoo niet, hen in 't bijzonder aan te spreken, ofte door andere bequame laten aanspreken, ofte daar achterdenken is, in leere ofte leven, soo het niet en helpt, voor den Kerkenraad ontbieden en vermanen, en die verachters waarschouwen en dreygen met Gods gerichte, en soo dit alles niet en helpt, met de Class raadslagen: doch dat men niet lichtvaardelijk tot der Excommunicatie en kome.»

het niet telkens communiceeren wel degelijk als een bestraffenswaardig feit beschouwd hebben;

Overwegende: dat met den feitelijken toestand moet gerekend worden, en het kwaad, waarop de Classis *Dordrecht* zoo ernstig haren aandacht gevestigd heeft, een ziekte-verschijnsel is, waarvan de aanvang in het grijs verleden en in de historische ontwikkeling der Gereformeerde Kerk te zoeken is;

Oordeelt mitsdezen: dat dit kwaad, niet in de *eerste* plaats door een Synodaal besluit of toepassing der censuur op bijzondere personen, maar, in de tegenwoordige omstandigheden, door degelijk onderwijs, zoowel door Ouderlingen, als door Leeraren op de catechisatie en in de prediking des Woords, zal moeten overwonnen worden; en vindt derhalve geen grond om hare goedkeu-

ring aan het besluit der Prov. Vergadering van *Zuid-Holland* te onthouden.

ART. 59.

De Secret.-pennm. der *Commissie voor de Zending onder Israël* doet verslag van het door die Commissie verrichte sedert de vorige Synode.

Uit dit Verslag — zie Bijlage IV — blijkt dat vooral de ontvangsten getuigen van grootere belangstelling in de door onze Kerk aangewende pogingen om Israël met zijn Messias bekend te maken.

ART. 60.

De President benoemt de broeders ENTINGH en VAN DER BEEK om de boeken van den Secret.-penningmeester na te zien.

ART. 61.

De President betuigt ds. KROPVELD, en in hem aan de geheele Commissie, den dank der Vergadering voor den ijverigen arbeid, waardoor, onder Gods zegen, grootendeels de belangstelling in die Zending bij onze Kerk gewekt is.

ART. 62.

Ds. BEUKER, medelid dier Commissie, doet de volgende mededeelingen :

dat ZEW. een bezoek ontvangen heeft van eene Commissie der *Vrije Schotsche Kerk*, toen deze *Amsterdam* bezocht in het belang der Zending onder Israël aldaar, uitgaande van bedoelde Kerk ;

dat hij die broeders met den arbeid onzer Kerk onder Israël heeft bekend gemaakt ;

dat, als gevolg dier kennismaking, bij hem van genoemde Kerk ontvangen is de som van 50 pond sterling, f 600 ;

dat de Commissie voorts, naardien zij moest voorbereiden het benoemen van een zendeling-leeraar onder Israël door deze Synode, vooreerst stond voor de vraag : wie is daartoe het meest geschikt, een Christen uit Israël of uit de volken ? Dat die vraag ernstig o. a. als onderwerp van een referaat op den Zendingsdag te *Rotterdam* ten vorigen jare is besproken, zonder dat daarin een beslissing is genomen ;

dat men meende iemand gevonden te hebben, maar dat naar diens adres in het Buitenland, werwaarts hij gegaan was, tevergeefs was gezocht.

ART. 63.

De President wijst de broeders DIEMER, BLANKENBERG en VAN DER BEEK aan als Commissie tot *het nazien der rekening van ont-*

vangst en uitgaaf van den Algemeenen Thesaurier voor de uitbreiding der Theol. School.

ART. 64.

Ds. HESSELS gaat de broeders voor in dankzegging tot den God van Israël, nadat gezongen is Ps. 73 : 1

Ja, waarlijk God is Israël goed!

Zevende Zitting.

Vrijdag—Voormiddag.

ART. 65.

Oud. M. DEKKER smeekt den zegen des Heeren af over de Vergadering. Gezongen Ps. 95 : 1

Komt, laat ons zamen Israels Heer,
Den rotssteen van ons heil, met eer.
Met Godgewijden zang ontmoeten!

ART. 66.

Docent VAN VELZEN vraagt het woord. ZEW. wenscht den President, die heden zijn 38sten verjaardag mag beleven, van harte geluk met dat voorrecht. Onze President is door den Heere rijk beweldadigd, die hem sints reeds een betrekkelijk groot aantal jaren ten zegen voor zijne uitgeleide Kerk heeft gesteld. Veel heeft hij reeds ervaren, ook van smartelijke beproevingen, doch de Heere wilde hem ook daarin sterken. Geniet hij, die reeds in meerdere Gemeenten en Provinciën heeft mogen arbeiden, thans het voorrecht deze hoogste Vergadering der Kerk, deze nieuwe Synode van *Dordrecht*, te mogen voorzitten, namens geheel de Vergadering — zegt Doc. v. V. — druk ik u, geliefde broeder, de hand met de bede dat de Heere u nog tal van jaren zegene met de uwen en verder tot steeds rijken zegen stelle voor Zijne Kerk. De Vergadering wenscht daarna den President 's Heeren zegen toe door te zingen Ps. 134 : 3.

Dat 's Heeren zegen op u daal,
Zijn gunst uit Sion u bestraal!

Ds. WIELENGA betuigt zijn hartelijken dank voor de goede wenschen en hoopt dat die bede vervuld moge worden, tot eer van 's Heeren Naam.

ART. 67.

Aangaande de *ingekomen stukken* wordt bepaald: daarmede niet

te wachten tot het einde der Synode, en aan de inzenders, die den wensch hebben geopenbaard om zelf te komen, kennis te geven van den dag, waarop hun zaak behandeld zal worden.

Heden na de pauze, morgen voormiddag en Dingsdag voorm. zullen die stukken, zooveel mogelijk, in behandeling worden genomen.

ART. 68.

Gelezen en vastgesteld de Notulen van Zitting 3—5, uitgenomen het verslag der toespraken van de Buitenl. afgevaardigden en de vragen, hun gedaan, met daarop ontvangen antwoorden.

ART. 69.

Eenige vragen worden gedaan aan den Rapporteur van de *Commissie voor de Zending onder Israël*, ds. KROPVELD, aangaande de belegging der gelden.

Met de wenken, door dezen en genen broeder gegeven, zal de C. v. I. trachten voordeel te doen.

ART. 70.

Aan de orde is nu de benoeming van een Zending-leeraar onder Israël — welk punt door de Synode van *Utrecht*, artt. 101 en 102, is aangehouden.

Deze zaak lokt een levendige gedachtenwisseling uit, die het bewijs geeft van algemeene belangstelling in en liefde tot Gods oude volk. Dat er iets meer moet worden gedaan dan het weinige dat tot dusver geschiedde, daarvan zijn alle broeders overtuigd. Dit is noodzakelijk; omdat er reeds een som van f 382.05½, voorhanden is, die gegeven werd niet om in des Penningmeesters kas te rusten, maar om tot redding van zonen en dochteren Abrahams te worden gebruikt; ook zou de offervaardigheid van ons volk gewis verminderen, indien de Synode niet tot eenigen arbeid onder Israël mocht besluiten. De Commissie en andere broeders met haar wenschen daarom dat de Synode thans uitvoere wat in '77 in beginsel is aangenomen, toen aan de Comm. is opgedragen: „het benoemen van een Zending-leeraar tegen de eerstkom. Synode voor te bereiden“. De Comm. heeft zooveel in haar vermogen was de benoeming trachten voor te bereiden. Het komt ook bij een benoeming als het hier geldt vooral of geheel op den persoon aan; de Comm. zou echter ook een persoon of personen kunnen noemen, die zij durft aanbevelen. Het bewijs van belangstelling in onzen arbeid onder Israël, van de zijde der Vrije Schotsche Kerk ontvangen — zie boven art. 62 — mag ons ook wel aansporen om een Zending-leeraar te benoemen, opdat de goede verwachting dier broeders niet beschaamd worde.

Andere leden achten het beter aan de Commissie op te dragen een of meer Colporteurs te benoemen, die de Joden bezoeken, met hen spreken en Gods Woord onder hen verspreiden. Zulk een broeder zal, huns inziens, van groot nut kunnen zijn. Met huisbezoek en Colportage en niet door prediking, waartoe de Joden moeilijk te vergaderen zijn en waarvoor geen afzonderlijke Jodenprediker doelmatig kan geacht worden, dient de arbeid onder Israël beproefd. De werkring van een Zendeling-leeraar, die toch niet voornamelijk bestemd of onmisbaar zou zijn voor de opwekking van de Christenen om Israël te gedenken, is zoo moeilijk te omschrijven; en de kosten zouden ook aanzienlijk zijn. Om deze en andere redenen willen deze broeders thans met een Colporteur-bezoeker een proef nemen, en niet een Zendeling-leeraar benoemen.

De gedachtenwisseling wordt afgebroken door een korte pauze, waarna, ter wille van ds. E. DIEMER, die een zaak ter behandeling heeft en heden nam. moet vertrekken, de Synode diens zaak eerst zal bespreken. Gez. Ps. 84 : 3.

ART. 71.

De Comm. v. R. en A. — Rapp. ds. HESSELS — deelt mede dat ds. E. DIEMER zich beklagt over de *Gemeente Meliskerke* en de *Classis Walcheren*; die geweigerd hebben het besluit der Synode te 's Bosch ten zijnen opzichte — art. 122. — uit te voeren, alsmede over de *Prov. Syn.* van *Zeeland*, die, op zijn beklag bij haar, niet hem gesteund, maar zich aan de zijde van die Gemeente en Classis geschaard heeft.

De afgevaardigden van *Zeeland* geven eenige toelichting. Van de Gem. M. en Classis W. is geen protest of eenig woord van verantwoording over deze niet-opvolging van een besluit der Synode ingekomen. De houding van die Gemeente en Classis, — die in elk geval hadden moeten beginnen met gehoorzamen, om daarna, als zij 't noodig achten, en in een wettigen weg, met een protest te komen — wordt algemeen afgekeurd, en de wensch uitgesproken: *dat Gemeenten en Classes toch niet zoo lichtvaardig tegen de Synode zich stellen*, en dan nog wel zonder eenige reden op te geven. Ook de *Prov. Synode* van *Zeeland* heeft niet naar hare roeping gehandeld.

Eenige voorstellen komen ter tafel. Uit de bespreking blijkt dat de reden van de niet-betaling aan ds. E. D. gelegen was in een verschil over eenige guldens rente.

Ds. D. nl. meende rente te mogen eischen vanaf het ontstaan der bedoelde schuld; de Gem. M. en Classis W. meenden alleen vanaf het besluit der Synode tot rentebetaling verplicht zijn. Tot

beeindiging dezer onaangename zaak wordt het volgende voorstel gedaan en AANGENOMEN.

De Synode verneemt met smart dat de *Kerkeraad* van *Meliskerke* en de *Classis Walcheren* geen uitvoering hebben gegeven aan het besluit der Synode van 's Bosch — art. 122 — en spreekt daarover hare ernstige afkeuring uit.

Zij geeft hiervan kennis aan de *Classis Walcheren*, opdat deze genoemden Kerkeraad, en aan de Provinciale Vergadering van *Zeeland*, opdat die genoemde Classis over die nalatigheid onderhoude, en voor uitvoering van bedoeld besluit zorge.

Ook aan den Kerkeraad te *Meliskerke* zal hiervan kennis gegeven worden.

Om alle reden van verder verschil af te snijden, stemt de Synode over de vraag: rente *vanaf 't ontstaan der schuld*, of *vanaf 't besluit der Synode te 's Bosch*? Met meerderheid van ééne stem wordt:

tot het eerste besloten.

Ds. DE VISSER wenscht aangeteekend te zien dat hij buiten stemming is gebleven.

Mocht aan ds. E. D. alsnog geen voldoening worden gegeven, dan zal hij zich te wenden hebben tot de Syn. Commissie.

ART. 72.

Ds. ENTINGH en oud. v. D. BEEK rapporteeren dat de boeken van den Secretaris—penningmeester der Comm. v. d. Zending onder Israël zijn nagezien en in goede orde bevonden. De Pres., den rapporteurs dankzeggend, betuigt aan br. KROVELD en geheel de Commissie voor Israël de goedkeuring en erkentelijkheid der Synode voor hunnen arbeid, met de bede dat de Comm. nog tot grooten zegen voor het oude volk van God moge worden.

ART. 73.

De Pres. richt nog een hartelijk afscheidswoord tot Ds. A. ZWEMER, die voor 't laatst in ons midden is; hij wenscht dien broeder een behouden tehuiskomst, en met de Kerk, door hem vertegenwoordigd, een rijke mate van het licht des Heiligen Geestes en zegen over den arbeid in en voor Zijner Naam. Br. ZWEMER kan niet nalaten zijnerzijds aan de Synode zijn blijdschap en dank

te betuigen dat hij eenige dagen in haar midden mocht wezen en het genot van broederlijke liefde en gemeenschap der heiligen mocht smaken. Hij wenscht der Verg. ook in haren verderen arbeid de leiding toe van 's Heeren Geest.

ART. 74.

De zitting wordt gesloten met dankgebed, waarin ds. NEDER-
HOED voorgaat.

Achtste Zitting.

Vrijdag—namiddag.

ART. 75.

Br. Birza gaat de Verg. voor in het bidden om den zegen des Heeren. Gezongen Ps. 89 : 7.

Hoe zalig is het volk, dat naar Uw klanken hoort!

ART. 76.

De gedachtenwisseling over den arbeid onder de Joden wordt voortgezet. Eerst zal, in aansluiting aan 't besluit der Synode van *Utrecht*, worden beslist: of de zaak genoegzaam is voorbereid om nu tot benoeming van een Zending—leeraar over te gaan? Hierover staken de stemmen, zoodat de

benoeming moet worden aangehouden.

Enkele broeders meenen dat de Synode nu niets doen kan, en zij zien in het voorstel van een *Colporteur—bezoeker* een loslaten of begraven van het plan der benoeming van een *Zending—leeraar* — wat echter, volgens anderen, daarin volstrekt niet ligt en daaruit niet behoeft te volgen. Heeft een volgende *Synode* de ervaring voor zich van een proeve, met een *Colporteur—bezoeker* genomen, en met den invloed, die dit begin van arbeid op de Gemeenten heeft uitgeoefend, dan zal zij zich beter dan deze Synode met zekerheid kunnen uitspreken.

Met 36 tegen 4 stemmen wordt vervolgens dit voorstel aangenomen:

De Synode besluit: aan de Commissie voor de Zending onder Israël het recht en het mandaat te verleenen om, wanneer zij een geschikt persoon kan vinden, een *Colporteur—bezoeker* aan te stellen.

Dewijl de Commissie de verantwoordelijkheid van zoo'n benoeming voor zich alleen te zwaar acht, wordt besloten dat de

Secundi, de br. NOTTEN, BLANKENBERG en K. de GEUS, haar in dien arbeid zullen bijstaan.

ART. 77.

Ds. KROPVELD, die aan de beurt is om als lid der C. v. Z. af te treden, wordt, ten blijke van de dankbaarheid der Synode voor zijn, bij aanvang gezegenden, ijver voor Israël met acclamatie herbenoemd. Hij betuigt hiervoor zijne erkentelijkheid en verklaart deze benoeming met blijdschap op nieuw te aanvaarden.

ART. 78.

Nu zal de gedachtenwisseling over de Doopskwestie, gelijk in de derde zitting — zie art. 27 — besloten is, worden voortgezet.

Op de vraag van den President of de broeders hun gedachten in geschrifte hebben gesteld, bieden de broeders VAN HOOGEN, LINDEBOOM, BEUKER en VAN VELZEN een kortere of langere schets aan, die zij gaarne willen toelichten. Op het gewicht dezer zaak wordt door den Pres. en andere broeders met nadruk gewezen. Nadat Doc. VAN VELZEN in een krachtige oratie zijn ingrijpend voorstel: *om o. a. voortaan niet meer den doop van de Roomsche kerk te erkennen*, toegelicht en als noodzakelijk aangeprezen heeft, en er blijkbaar warme discussiën in aantocht zijn, stelt de Pres. voor: een Commissie te benoemen, die de ingediende voorstellen of schetsen naleze en tot één uitgewerkt en gemotiveerd voorstel trachte te komen, van alle zijden bezien en gemotiveerd, en dat over eenige dagen indiene. De Verg. besluit, na eenige bedenking, hiertoe. De Pres. verzoekt dat de Synode 5 leden voor dezen gewichtvollen arbeid aanwijze, terwijl hij, onder goedkeuring der Vergadering, van de præadviseerende leden de broeders VAN VELZEN, DE COCK en DONNER aan de te benoemen Commissie toevoegt. De Commissie zal met meerderheid van stemmen worden gekozen, doch alzoo dat voor de benoeming een *minimum* van 12 stemmen wordt vereischt.

De uitslag der stemming is dat als Commissie zijn verkozen de broeders: BAVINCK, BEUKER, HESSELS, VAN HOOGEN en LINDEBOOM.

De Pres. wenscht hun bij deze belangrijke opdracht in rijke mate 's Heeren leiding en zegen. Vóór aanst. Donderdag wordt het Rapport der Comm. verwacht.

ART. 79.

Na een korte pauze komt aan de orde: *de Zending onder de Heidenen*. Doc. VAN VELZEN leest intusschen een hartelijken brief voor van Ds. DE MOEN, Penningm. der Theol. School en

der Zending, die zijn leedwezen betuigt dat hij door krankheid verhinderd is in 't midden der Synode te wezen om met de broederen zich te verheugen in het goede, dat God aan Sion geeft. Zich aanbevelend in de gebeden der broederen, wenscht hij dat zij met hem gemeenschap oefenen, door nu of dan Ps. 119 : 33 — 36 aan te heffen. De Verg. verneemt dit schrijven met deelneming.

Doc. v. V. zal in zijn antwoord aan den bejaarden zieken broeder de hartelijke groete en heilwenschen der Synode voor zijn herstel en rijke vertroosting des Heiligen Geestes, overbrengen.

ART. 80.

De Commissie van Rapport, best. uit DD. LINDEBOOM en VAN MINNEN, brengt, namens de Algemeene Zendingscommissie, bij monde van Ds. L., verslag uit van haar arbeid en wedervaren sinds de vorige Synode.

Hieruit blijkt o. a. — zie Bijlage VI — 1. dat, — zie artikels 73, 75, 78, 79, 85, 92, Synode *Utrecht*. — Ds. DONNER de benoeming als *Zendingsdirector* heeft aanvaard; 2. dat ds. E. W. KING in onze Kerk beroepbaar gesteld en sinds lang, te *Tilburg*, als leeraar werkzaam is; 3. dat MEESTER CORNELIS, na een vergeefsche herhaalde poging om een Leeraar te verkrijgen, die de kleine Gemeente aldaar bedienen en daarbenevens tot taak, eigenlijk tot hoofdtaak, hebben zou inlanders op te leiden tot zendelingen, onaannemelijk is verklaard als station; 4. dat de Zendingscommissie uit zich een subcomm. voor eene Christelijke School te *Batavia* heeft benoemd, die ook begonnen is daarvoor te arbeiden. — Uit het kort verslag van Ds. VAN MINNEN, penningmeester der Subcommissie, blijkt nader dat op de circulaires, die aan de Gemeenten gezonden en in de bladen geplaatst zijn, slechts van enkele Gemeenten, Vereenigingen en personen bewijzen van belangstelling zijn ontvangen. Zie dit verslag hierachter bij dat der Zendings-Commissie; 5. dat de kweekeling A. DELFOS voor de uitzending bekwaam verklaard is.

De Zendingscomm. heeft voorts aan het oordeel der Synode te onderwerpen :

- A. Het Reglement; voorloopig door haar vastgesteld, waarvan aan de leden der Synode een afdruk is rondgedeeld.
- B. Het besluit om de Classes te verzoeken een Zendingscorrespondent te benoemen — aan welk besluit door vele Classes spoedig is voldaan, doch waartegen door de Classes *Walcheren* en *Bergen op Zoom* het bezwaar is geopperd

dat zulk een verzoek wel van de Synode maar niet van de Zendingscomm. mocht uitgaan.

- C. De vraag: wat verder inzake het plan eener school te Batavia moet worden gedaan?
- D. Een voorstel: dat voortaan niet alle Docenten der Theol. School de vergaderingen der Zendingscomm. behoeven bij te wonen, doch dat een Commissie van twee leden de Z.C. met advies dienen zal.

De Pres. zegt den rapporteurs dank voor hun verslag en geheel de Zendingscommissie voor haren arbeid in 't belang van de bevestiging en uitbreiding van het Koningrijk Gods onder de Heidenen.

ART. 81.

In aansluiting aan bovenstaand verslag deelt Doc. VAN VELZEN namens de Comm. *ad hoc* -- zie art. 52 -- mede wat in de bijzondere conferentie van Zendingsbelangen met de Schotsche broeders is besproken. In deze aangename en belangrijke samenspreking werd door die broeders nader over den ontzaggelijken vooruitgang van het Mahomedanisme in Engelsch en Ned. O. Indië, alsmede van Rome's arbeid -- en daartegenover de moeilijkheden, waarmede de Christelijke Zending heeft te worstelen, gesproken. Op hunne vraag of het verschaffen van hulp, door Amerikaansche of Engelsche zendelingen derwaarts te zenden, doelmatig zou kunnen geacht worden, had de Comm. geantwoord: zulks minder wenschelijk te achten. Ned. Indië zou het best door Nederlandsche zendelingen kunnen worden bearbeid.

Verder ontving de Commissie op desbetreffende vragen de gewenschte verzekering dat, indien wij een Zendeling-kweekeling of candidaat ter meerdere vorming voor een of twee jaren naar Edinburg wilden zenden, die met opene armen zou ontvangen worden, zoowel bij de Vrije Kerk als bij de Ver. Presbyt. Kerk, zonder bezwaar van onze Zendingskas.

Voorts hadden die broeders hun levendige belangstelling doen blijken in de vervolging van den schutter te Edam, welke zij diep afkeurden. Van den loop dezer zaak en vroegere dergelijke gevallen, alsmede van de verdere besluiten dezer Synode zouden zij gaarne eerlang eene korte mededeeling ontvangen; terwijl zij ook zeer aandrongen op een korte opgaaf van de hoofdpunten der geschiedenis onzer Kerk. Hun doel is van een en ander melding te maken in het orgaan van den Algem. Bond der Presb. Kerken: „the Presbyterian“. De Secretaris nam op zich te trachten aan dat verzoek te voldoen.

Aangaande de al of niet erkenning van den doop, bediend door

ketters, en van bijzondere personen en Vergaderingen, konden de broeders geen licht geven.

Der Comm. wordt voor dezen haren arbeid de dank der Verg. betuigd.

ART. 83.

Thans wordt de roeping der Synode met het oog op de Edamsche geloofsvervolgung — zie boven art. 30 — besproken. De Scriba leest een brief voor van br. P. GROOT, inhoudende een kort verhaal van zijn arrestatie en gevangenis en zijn ontslag op het alleronverwachts den volgenden morgen. Wjl de policiedie-naar verklaarde dat de boete betaald was, had hij eerst geweigerd te vertrekken, omdat niemand het recht had voor hem te betalen en hij er tegen opkwam dat men, wie dan ook, op zulk een wijze zijn houding in een valsch licht plaatste en aan de ongerechtigheid van den Schuttersraad gewonnen spel gaf. Eindelijk was hij vertrokken, en had dadelijk onderzocht of en door wien de boete betaald was; hij had echter nog niets zekers vernomen.

Na eenige gedachtenwisseling, waarin leedwezen betuigd wordt over den min goeden schijn, dien deze zaak door den afloop — hoewel die geheel buiten toedoen van broeder GROOT is — ontving, wordt voorgesteld: om, naar aanleiding van het in alle geval vergaand feit, dat wederom een burger van Nederland naar de gevangenis gebracht is omreden hij 's Heeren dag niet wilde ontheiligen door onnoodigen Schutterij-dienst en zijne godsdienstvrijheid handhaafde tegen ongrondwettigen dwang, zich tot de Hooge Regeering te wenden.

Ook Mr. Jhr. DE JONGE, ouderling der Gemeente te Zierikzee, geeft zijn advies, dat met het voorstel instemt, en de verwachting insluit dat een krachtig getuigenis van deze gewichtige Vergadering zeer zeker indruk zal maken ook bij de Regeering en de Staten-Generaal.

De Synode komt tot dit besluit: De President en Scriba, benevens de praeadv. leden VAN VELZEN en BRUMMELKAMP zullen ten spoedigste audiëntie aanvragen bij ZExc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, en ZExc. een adres aanbieden, waarin krachtig getuigd wordt tegen zulke diep kwetsende aanranding onzer godsdienstvrijheid, en aangedrongen:

a. op het in overeenstemming brengen van de Schutterijwet met de artt. 164 en 165 der Grondwet, en

b. om, zoolang die wet nog niet gewijzigd is, langs een of andere weg de godsdienstvrijheid ook van de Christelijke Gereformeerde schutters te handhaven, zoodat de hangende vervolging

gestaakt en herhaling van dergelijke ergenissen, in het belang zoowel van den Staat als van de Kerk voorkomen worden.

Aan broeder Groot zal een woord van deelneming en sympathie worden gezonden.

Ds. DIEMER sluit de zitting met dankzegging. Gezongen Ps. 119 : 33 — volgens de begeerte van ds. DE MOEN.

Gij hebt veel goeds bij Uwen Knecht gedaan!

Negende Zitting.

Zaterdag-Voormiddag.

ART. 83.

De Verg. wordt geopend met gebed, door br. HOEKERS, nadat gezongen is Ps. 119 : 83

Wat vree heeft elk, die Uwe wet bemint!

De Pres. deelt mede dat br. ENTINGH vanwege ongesteldheid afwezig is.

ART. 84.

De Adjunct-scriba leest een concept voor van een brief aan br. P. Groot, volgens besluit van gisteravond. Dit concept wordt goedgekeurd, geteekend en verzonden. Het luidt als volgt:

Waarde broeder in onzen Heer en Heiland!

Heil en Zaligheid!

De Synode der Christ. Geref. Kerk, thans vergaderd te *Dordrecht*, was in den geest met u, geliefde broeder, toen zij vernam hoe gij, om uwe gehoorzaamheid en getrouwheid aan den Koning der Kerk, in den kerker gebracht waart.

Wij hebben voor u en met u gebeden dat onze God u sterke om blijmoedig smaad en vervolging te dragen om Zijns Naams wille. Die bede is verhoord.

Wij roepen u toe: gij staat niet alleen. Geheel onze Kerk, en alwie in waarheid Jezus liefheeft, deelt Uwe verontwaardiging over deze daad van gewetensdwang, deelt uwe worsteling om getrouw te blijven ten einde toe.

Nee, gij staat niet alleen. Zoo gij 't oog des geloofs omhoog heft, ziet gij Jezus Christus, onzen Koning, die u toeroept: hebt goeden moed; Ik ben met u.

Ontvang dit woord onzer innige deelneming als bewijs van de

gemeenschap der heiligen, tot uwe vertroosting door den Heiligen Geest.

De Synode der Christ. Geref. Kerk.

Namens haar,

DORDRECHT, (get.) D. K. WIELENGA, *President.*
23 Augustus 1879. L. LINDEBOOM, *Scriba.*

ART. 85.

De Vice-pres. leest uit een dagblad een bericht voor, dat door de Verg. met belangstelling wordt aangehoord, nl. dat het in deze week, vanwege de Christelijke Werklieden-vereeniging „Patrimonium“, te *Utrecht* gehouden Congres, eenparig besloot een telegram te zenden aan Z. M. den Koning, waarin krachtig getuigd wordt tegen de grievende behandeling, aan dien, om zijn heiliging van den rustdag in arrest genomen, „werkman“ te *Edam*, aangedaan, en op voorziening door Z. M. wordt aangedrongen.

INGEKOMEN STUKKEN.

ART. 86.

Aan de orde is de behandeling van *ingekomen stukken*. De Comm. doet mededeeling, bij monde van den Rapp. DIEMER,

1. Van een schrijven van den heer J. DONKERS.

De Comm. adviseert: dit schrijven voor *kennisgeving aan te nemen*, en de heer D. te verwijzen naar de vroegere besluiten, ten zijnen aanzien genomen; den weg, hem daarin aangewezen, weigert hij nog steeds te betreden. Na eenige discussie; waarin herinnerd wordt dat in de vorige Synode de zaak van D. breedvoerig behandeld, en gebleken is dat voor nader onderzoek zelfs de weg is afgesneden, wijl hij sinds lang geen lid onzer Kerk meer is, terwijl ook geen nieuwe gronden worden aangevoerd; wordt met groote meerderheid het advies der Commissie AANGENOMEN.

2. Van een schrijven aangaande een zaak, die vroeger geheel is afgedaan, en adviseert: het schrijven van dien persoon *niet in behandeling te nemen*. AANGENOMEN.

Rapp. BAVINCK,

3. Van een verzoek van de weduwe van Ds. DE HAAN, laatst pred. te *Hellevoetsluis*, te *Kampen*, inhoudende dat de Synode haar en haren aanstaanden echtgenoot in staat stelle zich een middel van bestaan te verschaffen. Zij vraagt daartoe een ondersteuning van f 800—, zijnde het bedrag van 2 jaren van de ondersteuning, die zij thans uit de *Kas voor Pred.-Wed.* enz. geniet. Voldoe-

doening aan dit verzoek zou het sluiten van het voorgenomen huwelijk bevorderen, en alzoo ook voor de Kas tot voordeel worden.

De Comm. van genoemde Kas had haar verzoek, op grond van het Reglement — art. 11 afgewezen; daarom komt zij thans tot de Synode.

De Comm. van Rapport adviseert: wijl er geen termen zijn om aan dit verzoek te voldoen, hetzelve *af te wijzen*.

In de gedachtenwisseling hierover worden enkele stemmen vernomen ten gunste van een bepaling om weduwen in zulk een geval, die doorgaans het noodige missen wat bij het sluiten van een nieuw huwelijk toch moeielijk gemist kan worden, eenige ondersteuning, b. v. de toelage van het loopende jaar te verschaffen, wijl dit haar belang en tevens dat der Kas zou bevorderen, en dus geacht moet worden met het doel dier Kas niet te strijden. De Penningmeester der Kas, br. HOEKERS, deelt mede dat bij sterven van een leeraar en bij hertrouwen van een weduwe door de Comm. nog het bedrag van 3 maanden ondersteuning wordt uitbetaald.

Na alles gehoord en overwogen te hebben, besluit de Synode *het advies der Comm. v. Rapport AAN TE NEMEN*.

4. Van een verzoek van W. BRANDERHORST te *Genderen*, dat de Synode een Comm. benoeme, die, op zijn kosten, zijne zaak *in loco* op nieuw onderzoekt. Op de vorige Synode — zie art. 161 — is, meent hij, zijne zaak te haastig afgehandeld. Na korte bespreking wordt het advies der Comm.: om *dit verzoek af te wijzen, wijl geen nieuwe gronden worden aangevoerd*, AANGENOMEN.

Rapp. HESSELS,

5. Van een protest des Kerkeraads van *Uithuizermeeden* tegen het besluit der Synode te *Utrecht* — art. 54 — waarbij het besluit der Syn. te 's *Bosch* gehandhaafd is en die Gemeente verplicht om aan Mej. de wed. MEKKES „de helft te betalen van het *annus gratiae*, voorzoover dit bij de invoering van het Reglement op de Algem. Kas nog niet was verstreken.“ De Synode heeft die Gem. — zegt de protesteerende Kerkeraad — onverhoord veroordeeld, afgaande op onjuiste inlichtingen.

De Rapp. kan hierbij het goede bericht voegen dat de Classis *Warffum*, toen de Kerkeraad van *Uithuizermeeden* weigerde, aan Mej. M. bedoelde gelden heeft uitgekeerd, en alzoo de zaak ten einde gebracht.

AANGENOMEN wordt het advies der Comm.: de Synode verklare de weigering van meergenoemden Kerkeraad te betreuren en zich over de edelmoedigheid der *Classis Warffum* te verheugen.

6. Van een protest van Ds. DIJKSTERHUIS tegen de uitspraak der vorige Synode in zake kinderen van afgesneden leden — zie art. 137.

Ds. D. blijft die beslissing onbijbelsch en ongereformeerd achten; naar zijn oordeel blijven zulke kinderen leden der Gemeente, die ze ook als zoodanig moet blijven beschouwen en behandelen.

De Comm. adviseert: *dit protest voor kennisgeving aan te nemen*, wjl de aangegeven redenen ook te *Utrecht*, en voldoende, besproken zijn. Eenige stemmen zijn er tegen en willen de zaak op nieuw behandelen. Met groote meerderheid echter wordt, na korte discussie, het advies der Comm. AANGENOMEN.

7. Van een verzoek van den heer K. KREULEN te *Middelburg* om in zijn vroeger ambt als evangeliedienaar te worden hersteld.

Hierbij behoort punt H. S., *Agenda*.

„De Synode bepale of een broeder met eene geschiedenis achter zich als de heer K. KREULEN, volgens 's Heeren Woord en de rechten en de geschiedenis der Kerk, nog als leeraar hersteld kan worden.“

De afgevaardigden van *Zeeland* geven toelichting. De opmerking wordt gemaakt dat *Zeeland* twee dingen samenvoegt, die wel te onderscheiden zijn; nl. *a* de algemeene vraag; *b* het bijzonder geval van K. KREULEN. De geschiedenis van K. K. wordt herinnerd; zij betreft niet één val, maar meerdere gevallen. Hoe zal — wordt gevraagd — zoo'n man ooit weder het, voor een Evangeliedienaar onmisbaar, vertrouwen verkrijgen? Aangaande de vraag in 't algemeen wordt betoogd dat, als iemand waar berouw openbaart en bewijst, herstelling op grond der H. Schrift niet ongeoorloofd kan worden geacht. Doch het beste bewijs van waren ootmoed is zeker niet dat zulk een diep gevallen broeder zelf zich weer aanmeldt en aandringt op herstelling in het ambt; indien geheel de Gemeente en Classis, die hem van nabij gadeslaan, het geraden, wenschelijk, noodig, oordeelde, — zonder drang van zijne zijde — in 't belang der Kerk, hem te herstellen, dat zou een zeer gunstigen indruk maken en voor herstelling in het ambt kunnen pleiten.

In dien geest laten onderscheiden sprekers zich hooren. Het volgende voorstel wordt *aangenomen*, met 32 tegen 2 stemmen.

Wat de vraag in 't algemeen betreft: of een afgezet leeraar in het ambt hersteld kan worden? kan de Synode volstaan met verwijzing naar de Particul. Vragen, *XLI van Middelburg, 1581*. *„Ofte die afgezette Dienaars, Ouderlingen en Diaconen, als zij door haar boetvaardigheyd de Gemeente genoeg gedaan hebben, wederom verkoren mogen werden?“*

Antw. Soovele de Ouderlingen en Diaconen aangaat, sal 't selve staan in 't oordeel des Kerkenraads, maar soo vele de Dienaars des Woords belangt, sal sulks door de Classicale Vergaderinge geoordeelt worden."

Wat den heer K. KREULEN betreft, oordeelt de Synode, alles overwogen hebbende, dat in dit geval bijzondere voorzichtigheid moet in acht genomen worden.

Rapp. BLANKENBERG,

8. Van een schrijven van het Hoofdbestuur van het *Gereformeed Traktaatgenootschap „Filippus“*, opgericht ten vorige jare. Ter voldoening aan art. 1 van het Reglement, geeft het Hoofdbestuur kennis dat „Filippus“ zich stelt onder het toezicht van de Christ. Geref. Kerk.

De Comm. van Rapport adviseert: *deze mededeeling voor kennisgeving aan te nemen.* Het schijnt haar toe dat de Synode, door dit toezicht te aanvaarden; de vroeger afgeschafte boekencensuur weder zou invoeren; de Synode moet en kan zich niet verantwoordelijk stellen voor de door F. uitgegeven geschriften, welke dan voortaan vóór de uitgave namens de Kerk zouden moeten worden onderzocht.

De Synode spreke haar blijdschap uit over de oprichting en aanvankelijken arbeid van „Filippus“, en ook hierover dat dit Traktaatgenootschap zich stelt onder toezicht der Kerk. Zoo luidt een ander voorstel.

Onderscheidene stemmen doen zich hooren, die van hooge ingenomenheid met de oprichting en reeds uitgegeven geschriftjes van het Geref. Traktaatgenootschap getuigen. Doch de meeste sprekers deelen het bezwaar der Comm. van Rapport. Ook is het onnoodig, meent men, zoo voor het krediet van „Filippus“ als voor de Kerk, dat de Kerk het toezicht aanvaarde.

Het Hoofdbestuur toch bestaat geheel uit leden, bijna geheel uit Leeraren, onzer Kerk. Bij uitgave eventueel van niet-gereformeerde geschriftjes zouden de leden van het Hoofdbestuur reeds vanzelf door de gewone Kerkbesturen ter verantwoording geroepen worden.

De tegenopmerking: dat het een groot verschil is of de personen der Bestuursleden dan of het Traktaatgenootschap als zoodanig, als lichaam, onder toezicht van de Kerk staat, en dat het, met het oog op later tijd, voor de Kerk van groot belang zou kunnen zijn dit toezicht te kunnen uitoefenen — kan de Verg. niet weerhouden het volgende voorstel, in den geest der Comm. v. R., zonder hoofdelijke stemming, aan te nemen:

De Synode waardeert zeer den ijver der Vereeniging „Filippus“,

en wenscht haar rijken zegen, doch vindt geen termen om voornoemde Vereeniging onder haar bescherming of toezicht te nemen.

De broeders BEUKER en LINDEBOOM verzoeken aanteekening dat dit besluit zonder hunne medewerking en tegen hun advies is genomen.

9 Van een vraag van de Classis *Enumatil* aangaande een gecensureerd lidmaat. Wijl die zaak nog niet op de Prov. Synode is behandeld, KAN DIE HIER NIET IN BESPREKING KOMEN.

ART. 87.

Bij het door den Pres. ingestelde onderzoek blijkt dat 7 broeders afwezig zijn; *met verlof*: ENTINGH, BRINK, LANDWEHR; doch *zonder toestemming*: DE JONG, VAN HALTEREN, v. d. VOERM en DEN DEKKER.

Heden nam. en *Maand. voorm.* geen zitting.

Op den dag van morgen zullen, zoo de Heere wil, alhier prediken, in de Gemeente, afd. *Kromhout*: D.D. VAN HOOGEN en GISPEN; in de Gemeente afd. *Kuipershaven* DD. SCHOEMAKER (uit Pruisen) en BRUININKS.

ART. 88.

De Verg. heft den lofzang aan

Ziju Naam moet eeuwig eer ontvangen!

Ps. 72 : 11

waarna oud. J. DE BOER eindigt met dankzegging en gebed.

Tiende Zitting.

Maandag—namiddag 25 Augustus.

ART. 89.

Ds. VAN HOOGEN smeekt des Heeren zegen af over deze Vergadering. Gezongen : Ps. 84 : 6

Want God, de Heer, zoo goed, zoo mild,
Is 't allen tijd een zon en schild.

ART. 90.

De Pres. deelt mede dat in de plaats der broeders VAN HAL-

TEREN, BRINK en DEN DEKKER, die verhinderd zijn de Verg. verder bij te wonen, de br. v. D. LINDE, TE WINKEL en MONTAGNE hebben zitting genomen. Deze broeders worden, na hun instemming met de Belijdenisschriften onzer Kerk te hebben betuigd, welkom geheeten.

ART. 91.

Aan de orde is de gedachtenwisseling over het Verslag der *Commissie voor de Zending onder de Heidenen*. (Zie boven art. 80), en de punten, door de Comm. aan de Synode ter beslissing voorgesteld.

- A. Aangaande het verzoek aan de Classes om een *Zendingscorrespondent* te benoemen, oordeelt de Synode *dat de Comm. goed gehandeld heeft, terwijl zij dat verzoek bevestigt*.
- B. Het voorstel, dat voortaan niet alle Docenten de vergaderingen der Comm. behoeven bij te wonen, wordt; na de toelichting dat de Docenten niet altijd, zonder schade voor de lessen of belemmering voor hen zelve; op die vergaderingen kunnen tegenwoordig zijn; *aangenomen*, en bepaald dat:

het College van Docenten voortaan door een Commissie van twee leden zich zal doen vertegenwoordigen.

- C. Het Reglement-concept voor de Zendingsschool wordt, artikel voor artikel, besproken en met eenige wijziging goedgekeurd.

Aangaande de vraag: op welke voorwaarden kweekelingen, die door Gemeenten, Classes of Provinciën mochten gezonden worden om voor hare rekening te worden opgeleid, zouden kunnen worden toegelaten? — die in de verg. der Commissie ter sprake was gekomen, doch niet tot een bepaald voorstel had geleid — oordeelt de Verg., nadat over het wenschelijke en mogelijke van zulke gevallen is gesproken:

dewijl zulk een geval nog niet is voorgekomen, is het niet noodig daarvoor nu reeds een bepaling te maken.

Het Reglement voor de Zendingsschool is aldus vastgesteld, gelijk het hier volgt:

R E G L E M E N T

voor de Zendingsschool ter opleiding van
Zending-leeraren, vanwege de Christ.
Geref. Kerk in Nederland.

ART. 1. Het aannemen van kweekelingen geschiedt volgens Art. 7 van het Reglement der Algemeene Zendingcommissie.

ART. 2. Het onderwijs wordt door of vanwege den Zendingdirektor gegeven, in de vakken, door de Synode, op voordracht der Commissie, vastgesteld.

ART. 3. In de volgende vakken zal onderwijs gegeven worden: *Ned. taal en letterkunde; Vaderl. en Algem. Geschiedenis; Zielkunde en Logika; Rekenkunde; Romeinsche Grieksche en Hebreeuwsche Oudheden; Aardrijkskunde en Volkenkunde; Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch, Maleisch, Engelsch* en de beginselen van het *Fransch en Duitsch; Bijbelsche en Kerk-geschiedenis; Geschiedenis der Zending; Geschiedenis der Godsdiensten, vooral van den Islam; Inleiding op O. en N. Testament; Exegese; Dogmatiek; Geschiedenis en inhoud van de Geref. Belijdenisschriften; Liturgie en Kerkregering; het houden van Bijbellezingen en toespraken. Praktijk der Evangeliebediening. Begin- selen van de Geneeskunde.*

Door de Commissie kan, met het oog op personen en omstandigheden, van een of meer dezer vakken vrijstelling worden verleend.

ART. 4. Kweekelingen van Zendingsgenootschappen of door particulieren onderhouden, kunnen aan deze Zendingsschool opleiding ontvangen, indien zij zich aan de gestelde orde onderwerpen.

ART. 5. De in art. 4 bedoelde kweekelingen moeten jaarlijks de som van *honderd* gulden in de Zendingkas storten, voor de lessen, door den Zendingdirektor gegeven. De kosten van hun onderhoud komen geheel voor wie hen zenden; insgelijks de kosten van privaattlessen.

ART. 6. Al de kweekelingen staan onder leiding en opzicht van den Zendingdirektor, zoowel wat het kiezen van een kosthuis enz. als de regeling hunner lessen betreft.

ART. 7. De studie duurt in den regel *zes* jaren, waarvan de eerste vier aan de literarische, de volgende aan de theologische vakken gewijd worden. Deze tijdsbepaling is echter, met het oog op personen en omstandigheden, voor wijziging vatbaar.

ART. 8. De tijd van vacantie, de adsistentie bij het onderwijs enz. wordt op elke jaarvergadering door de Commissie geregeld, na praëadvies van den Direktor.

ART. 9. *a.* De Direktor, en, indien noodig, meerdere Docenten, worden door de Synode benoemd.

b. Hij is adviseerend lid van de Commissie en van het Bestuur.

c. Hij voert de Correspondentie met de Zendingen, namens de Commissie, in overleg met het Bestuur.

d. Zijn traktement wordt door de Synode bepaald.

e. Bij emeritus-verklaring door de Synode, wordt hem, na advies der Zendingcommissie, naar gelang zijner behoeften, een jaarlijksch inkomen verzekerd. Insgelijks, bij zijn overlijden, aan zijne weduwe en minderjarige weezen.

f. De Leeraren der Zendingsschool moeten leden zijn der C. G. Kerk.

g. Wie ophoudt lid der C. G. Kerk te zijn, verliest alle aanspraak op onderhoud.

ART. 10. Dit Reglement treedt vanaf heden in werking.

D. *Een Christ. School te Batavia.* Hierover wordt veel gesproken. Vele broeders meenen dat uit het gehoorde — boven art. 80 — verslag wel gebleken is dat de Gemeenten niet de rechte sympathie hebben voor dit plan der vorige Synode — zie art. 92, Syn. *Utrecht*.

Ook zou zulk een onderneming, vooral in de tegenwoordige omstandigheden, veel te zwaar zijn voor onze krachten. Zij wenschen daarom dat de Synode het mandaat der Commissie te dezer zake intrekke. Het advies der Zendingcommissie houdt in: *dat zij zulk een school nog evenzeer als vroeger zeer wenschelijk acht, doch dat zij, met het oog op het tot hiertoe verkregen resultaat, weinig hoop heeft op het webslagen, althans in den eersten tijd.*

Het mandaat niet opheffen — is de raad, dien andere broeders geven. Het geringe resultaat kan een mostaard-

zaad zijn. Door meer en op andere wijze voor die zaak te arbeiden zal misschien de belangstelling allengs toenemen; 't is zelfs mogelijk dat er een legaat vermaakt worde voor zoo'n plan, dat uit gewone inkomsten moeilijk te verwezenlijken is. Br. HAAN in *Batavia* zal zeer teleurgesteld zijn als de Synode dit plan loslaat.

Hiertegen wordt o.a. nog opgemerkt dat het zelfs in het belang van de totstandkoming van zoo'n school in *Batavia* gewenscht kan worden geacht, dat de Synode voor het tegenwoordige dit plan loslate, daar een kwijnend voortbestaan de zaak niet anders dan schade doen zal.

Met 26 tegen 14 stemmen wordt besloten :

het mandaat der Zendingscommissie in zake de voorbereiding van de oprichting eener Christelijke school te *Batavia* in te trekken.

Aangaande de ingekomen gelden wordt bepaald :

Op aanvraag bij Ds. VAN MINNEN kunnen de gevers die gelden terug bekomen. Voorzover zij niet, binnen 3 maanden na de verschijning van de Handelingen dezer Synode, zijn opgevraagd, vervallen zij aan de Zendingkas.

- E. Dewijl de Zendingscomm. *nog niet rijp is voor een bepaald plan aangaande de plaats*, waarheen de Zendeling-candidaat DELFOS zal gezonden worden, machtigt de Synode de Commissie om

naar haar beste weten in zake de uitzending van dien broeder te handelen.

- F. Verder machtigt de Synode, na eenige gedachtenwisseling, de Zendingscommissie om,

in maniere als door en met de *Schotsche* broederen — zie art. 81 — is besproken, den Zendeling-candidaat DELFOS een jaar naar *Edinburgh* te zenden.

ART. 92.

De Pres. stelt nu aan de orde de bij de Zending behorende punten E. 1 en 2, *Agenda*.

1. „*De Synode brenge Zendingsschool en Theol. School bij elkander, in eene stad*“. (N. Holland.)
2. „*De Zendingsschool worde verplaatst naar Kampen*“. (Zeeland.)

Uit de toelichting der afgevaardigden blijkt dat beide Provinciën het zeer gewenscht achten, èn voor de Zendingsschool èn voor de Theol. School dat zij bij elkander geplaatst worden; zij zouden elkander veelszins kunnen dienen. De afgevaardigden wijzen op de gronden, die in het Verslag der Zendingcomm. aan de vorige Synode ontwikkeld zijn en nog gelden. *Zeeland* wenscht beide scholen te *Kampen* te zien. *N. Holland* wenscht de samenvoeging, afgezien van *Kampen* of een andere bepaalde plaats. Het advies der Zendingcomm. luidt: dat zij het, met het oog op vele omstandigheden, vooralsnog *niet geraden* acht de Zendingsschool te verplaatsen.

In præadviezen en discussie wordt de opmerking gemaakt dat de Synode te *Utrecht* zich heeft verbonden om de Zendingsschool in *Leiden* te laten zoolang de toen benoemde Zendingdirektor, Ds. DONNER, tegen vertrek uit *Leiden* bezwaar hebben zou; de Synode zou dus onbillijk worden, indien zij thans daartoe besloot. Dit wordt door de Verg. erkend, en daarom, met het oog op de verklaring van ds. DONNER: dat het hem thans niet doenlijk zou zijn *Leiden* te verlaten, besloten:

de Zendingsschool vooralsnog in *Leiden* TE LATEN.

Op de vraag van eenige leden: of dan nu de Synode voor altijd gebonden is? verklaart de Zendingdirektor dat hij, na de erkenning van het feit: dat de Synode te U. hem het recht heeft toegekend om in *Leiden* te blijven zoolang hij dat zou wenschen — bereid is *aan de Synode het recht te terug te geven om in dezen geheel vrij te handelen*. Met erkentelijkheid wordt dit door de Verg. vernomen en aanvaard.

ART. 93.

De Pres. stelt, na een korte pauze, aan de orde punt C. *Agenda*.

„*De Synode brenge bij de Regeering en de Tweede Kamer een gemotiveerd protest in tegen de tegenwoordige uitkeering van het budget van eeredienst*“. (Friesland.)

De afgevaardigden van *Friesland* geven de toelichting dat ten

onrechte als opschrift boven dit punt Restitutie-kwestie staat. De bedoeling van *Friesland* is niet om restitutie of subsidie te vragen. Volgens een der afgevaardigden, heeft zelfs de Classis Dokkum dat denkbeeld laten varen. Maar men wil dat de Synode bij vernieuwing hare stem doe hooren tegen het onrecht, door de Regeering tegen ons gepleegd, door ons voor andere Kerkgenootschappen mede te laten betalen. De bedoeling van Fr. is aan de Verg. niet duidelijk, en vele vragen worden gedaan; o.a.: acht Friesland alleen dit onrechtvaardig dat *wij* geen ondersteuning ontvangen? òf — acht Fr. *alle* ondersteuning van Kerkgenootschappen een onrecht?

De afgevaardigden van Fr. zijn in dezen niet eenstemmig; hun verklaring komt hierop neer: Friesland laat de motiveering van het protest over aan de Synode, maar zou gaarne, in aansluiting aan en ter versterking van wat de Synode te *Groningen* en die te *'s Bosch* heeft gedaan, nu het protest zoo geformuleerd en gemotiveerd zien dat zoowel de voorstanders van het eene als van het andere, in de Kerk levende, gevoelen er zich in konden vinden, opdat voortaan door vereenigd getuigen met te meer kracht de onrechtvaardigheid der Regeering kunne worden bestreden. Onderstaand voorstel 2 wordt ingediend. Het vindt ondersteuning. Doch over de bedoeling is bij anderen twijfel. De voorsteller zegt tot aanbeveling dat zijn considerans de rechte lijn volgt vanuit de historie. Indien men dit voorstel geheel kon afdenken van den voorsteller, dan zouden allen — meent hij — het zonder aarzeling aannemen; hij adviseert de Verg. dat nu ook te doen, daar er volstrekt niet „een adder onder 't gras schuilt.“ Sommige broeders maken de opmerking dat deze considerans meer zegt dan *Friesland* vraagt, en twee zaken, door ze hier zamen te voegen, met elkander verwart; nl. a. de kwestie van het eigendomsrecht der kerkelijke goederen, b. de schraping van art. 168; en dat, indien dit voorstel wordt aangenomen, van punt a., tegen de nu door den voorsteller uitgesproken bedoeling, misbruik zou kunnen gemaakt worden. De voorsteller herhaalt dat hij zich overtuigd houdt dat, als b. v. Doc. BRUMMELKAMP, die zijn voorstel straks heeft ondersteund, hetzelfde had ingediend, niemand eenigen achterdocht koesteren zou; hij wenscht dat de Verg. de zaak op zich zelve beschouwe. De mogelijkheid van misverstand blijft bestaan, meenen andere broeders, en daarom achten zij het beter even als te *'s Bosch* bij het besluit van *Groningen* te blijven. Allen zijn er — zeggen zij — voor om zich weder tot de Regeering en de Tweede Kamer te wenden, ten einde, naar *Friesland's* wensch, het besef: dat er schromelijk onrecht gepleegd wordt, levendig te houden. Doch de voorsteller toont h. i. zelf, door de behoefte om herhaal-

delijk een geruststellende verzekering te geven, te gevoelen dat er verschil is; daarom late de Synode zich niet verlokken om den vasten bodem van *Groningen* te verlaten en iets aan te nemen dat niet zoo duidelijk is. De voorsteller, zijn voorstel handhavende, wijst, tot nadere aanbeveling, hierop dat er duidelijk in uitgesproken wordt de eisch tot schrapping van art. 168, zonder echter op de toekomst vooruit te loopen. Van de andere zijde blijft men aan het besluit van *Groningen* de voorkeur geven, en wordt een voorstel in dien geest ingediend. De uitslag is dat, terwijl een der leden zich van stemming onthoudt,

voorstel 2 met 21 tegen 18 stemmen wordt AANGENOMEN.

Aan de Syn. Commissie wordt opgedragen dit besluit uit te voeren.

Voorstel 1.

Naar aanleiding van het voorstel der Prov. *Friesland* besluit de Synode: op nieuw aan de Regeering kennis te geven van de bestaande grieven, en te herhalen wat door de Synoden van *Groningen* en *'s Bosch* reeds vastgesteld en ter uitvoering aan de Synod. Comm. opgedragen is.

Voorstel 2.

Overwegende:

1. dat de Chr. Ger. Kerk nooit afstand heeft gedaan en nog niet doet van de rechten op de goederen der voormalige Gereformeerde Kerk.

Overwegende:

2. dat naar de wet alle Kerkgenootschappen op voet van gelijkheid behooren behandeld te worden.

Overwegende:

3. dat deze gelijkheid en de zuivere scheiding van Kerk en Staat niet kan tot stand komen zonder schrapping van art. 168 van de Grondwet.

protesteert de Synode tegen de tegenwoordige uitkeering van het budget van Eeredienst.

ART. 94.

Nadat Ps. 100 : 4

Want goedertieren is de Heer!

is gezongen, eindigt Ds. SCHOENMAKERS deze zeer ingespannen
zitting met dankzegging.
